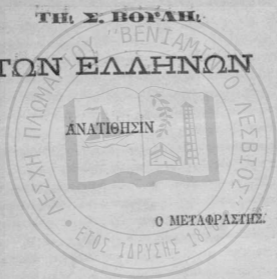

20.619

ΤΗ Σ. ΒΟΡΑΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

Πρὸς τὸν Κύριον Πρόεδρον τῆς Βουλῆς.

Ἡ δημοσία γνώμη τῆς Εὐρώπης κατεδίκασεν ἀδοσωπήτως τὴν ἀμόνητα καὶ ἀπανθρωπίαν τῶν Τούρκων ἐν Βουλγαρίᾳ, πλεῖστοι δ' ἐπιστημότατοι ἄνδρες, ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίως, συνηγόρησαν φιλανθρώπως ὑπὲρ τοῦ κατασπαραχθέντος λαοῦ.

Εἰς τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ ἔσοχος κύριος Οὐίλ. Ε. ΓΛΑΔΣΤΩΝ, οὗ τὸ μέγα ὄνομα εἶναι λίαν προσφιλὲς εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Διὰ φυλλαδίου, ἐν ᾧ διαλάμπει ἡ εὐγένεια αἰσθημάτων καὶ ἔσοχος πολιτικὸς νοῦς, κατέδειξε τὸ εἰδεχθὲς τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθεστῶτος καὶ ἐπέσπασε τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Τουρκίας Χριστιανικῶν λαῶν.

Ἵπολαμβάνων, κύριε Πρόεδρε, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, πρὸς οὓς ἀτενίζει σήμερον σύμπας ὁ ἑλληνισμὸς, ὠφέλιμον εἶναι γὰρ γνωρίζωσι τὰς περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς κρίσεις ἐνὸς τῶν ἐξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ κραταίου Ἀγγλικοῦ ἔθνους, μετεγλώτιστα τὸ φυλλαδίον τοῦ κυρίου Γλάδστωνος, τολμῶ δὲ ν' ἀναθέσω εἰς τὴν Σ. Βουλὴν τὴν μετάφρασίν μου, ἐλπίζων ὅτι οἱ κύριοι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους θὰ κρίνωσιν ἐπιεικῶς τὸ ἔργον μου, ἀποβλέποντες εἰς τὴν προαίρεσίν μου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1876.

Εὐπειθέστατος πολίτης

Π. ΞΑΝΘΑΚΗΣ.

ΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑΙ ΦΡΙΚΑΛΕΟΤΗΤΕΣ

ΚΑΙ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ.

Ἐπὶ τοῦ δυσκόλου τῆς Ἀνατολῆς ζητήματος, τοῦ περιπελεγμένου διὰ τοσοῦτων ἀντιθέτων σκοπῶν καὶ συμφερόντων, ὁ λαὸς τῆς χώρας ταύτης ἔδειξε δικαίαν μὲν ἀλλὰ καὶ λίαν ἀξιοσημείωτον διάθεσιν, ὅπως ἀναθήσῃ πίστιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς ἡμέρας· ἡ δὲ Κυβέρνησις τῆς ἡμέρας ἀφελήθη μέχρις ἄκρου ἀπὸ τῆς διαθέσεως ταύτης.

Ἐπὶ μῆνας τὸ ἔθνος ἠρκέσθη, καίτοι μέτρα καὶ διακοινώσεις γνωσταὶ ὡς τοῦ ὑψίστου ἐνδιαφέροντος προώδευον, ἠρκέσθη λέγειν νὰ μένῃ ἄνευ ἐπισήμων πληροφοριῶν καὶ νὰ ὀφίσταται ἐπὶ τῶν μερικῶν καὶ ἀβεβαίων εἰδήσεων τῶν μεταδιδομένων διὰ τοῦ τύπου. Ἐδέησε νὰ παραιτηθῇ οὐ μόνον ἐπισήμων πληροφοριῶν ἀλλὰ καὶ συζητήσεων ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. Μόνον δὲ τὴν 31γν τοῦ Ἰουλίου ἔλαβεν ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, ἐκ τῆς καλοκάγαθίας τῆς κυβερνήσεως, μετὰ ἀτελευτήτους ἀναβολὰς καὶ ὡς ἐκ τῶν τρυγῶν τῆς βουλευτικῆς συνόδου, μίαν νυκτερινὴν συνεδρίαν ὅπως ἀναθεωρήσῃ τὰς ἐν δωδεκαμῆνῃ διαστήματι γενομένας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμειν διαπραγματεύσεις καὶ ἐξακριβώσῃ τὰς κατὰ τὰς διακοπὰς προσδοκίας καὶ τὴν πολιτικὴν ἡμῶν. Τὸ ὄψιμον τοῦ διὰ τὴν συζήτησιν ὀρισθέντος χρόνου συνετέλεσε κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἀτέλειαν αὐτῆς· ἀλλ' ὅμως δὲν ἤρκει τοῦτο, ἀλλ' ἐλήφθησαν καὶ ἄλλαι προφυλάξεις, ἡγγέλθη δὲ ὅτι ἐὰν ἡ συζήτησις ἐξήρχετο τῶν στενῶν αὐτῆς ὁρίων θὰ ἐπερατοῦτο ἀτελῶς μόνον, ἡ δὲ συνήθης ἐργασία τῆς Κυβερνήσεως ἄφειλε νὰ προσδεύσῃ προτιμωμένη αὐτῆς, ἀναμφιβόλως ὅμως ἡ συζήτησις ἠδύνατο νὰ ἐπαναληφθῇ ἡμέραν τινα μετὰ κενωτέρων ἐδωλίων καὶ περισσοτέρας ἐξαν-

πλήσεως και ἐγγύτητος εἰς τὴν 12ην Αὐγούστου, τὴν κυριωτάτην και ἀπαραβίαστον ἐκείνην ἑορτὴν ἐν ταῖς τῶν κυνηγῶν ἡμερολογίῳ.

Τοσαῦτα περὶ τῆς συζητήσεως· νῦν ὡς πρὸς τὰς πληροφορίας. Οὐχὶ ἐπὶ ἑβδομάδας μόνον ἀλλ' ἐπὶ ὅλους μῆνας αἰτήσις μετὰ αἰτήσιν ἀπηυθύνθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅπως παράσχη τῇ Βουλῇ πλήρεις και ἀθθεντικὰς πληροφορίας, ἀντὶ τῶν ἀτελῶν και ἀβεβαίων εἰδήσεων τῶν προερχομένων μόνον ἐξ ἀνεπισήμων πηγῶν. Αἰτήσις μετὰ αἰτήσιν ἀπήντησεν ὀκνὰς δικαιολογίας.

Ἐν ταῖς δικαιολογίαις ταύταις καθ' ἐκάστην θεωρουμένηαι ἴσως ὑπῆρχε πολλάκις ἱκανὸς λόγος, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ὥσθησαν εἰς τὸ ἄκρον. Ὅτε μὲν μέτρον τι προώδεσε και δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῆ, ὅτε δὲ εἶχε περατωθῆ και ἔνεκα τούτου ὡς πρᾶγμα τοῦ παρελθόντος εἶχεν ἀφανισθῆ ἐκ τοῦ ὄριζοντος τῆς συζητήσεως ἢ ἦτον ὑπὸ σκέψιν και τὰ δημόσιον συμφέρον θὰ παρεδίλαπτετο ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἀντὶ νὰ παρασκευασθῶσι τὰ ἔγγραφα και ὡσαν ἔτοιμα πρὸς παρουσίαισιν ὅτε θὰ ἐπετρέπετο ἡ παρουσίαις αὐτῶν, ἔμεινον ἀνέτοιμα ὡστε ἀφ' οὗ πᾶς λόγος και πᾶσα πρόφασις πρὸς περαιτέρω κράτησιν αὐτῶν εἶχεν ἐξαντληθῆ, πολῦτοιμοι ἑβδομάδες κατηναλώθησαν ἐκ νέου εἰς τὰς ἀναγκαίας πρὸς τύπωσιν και ἐν τῇ τυπώσει ἐργασίας.

Τὸ δὲ τέλος τῆς ἐκτάκτου ταύτης πίστεως ἐξ ἑνὸς και ἡ ἐλευθέρα αὐτῆς χρήσις ἐκ τοῦ ἄλλου ὁποῖον ὑπῆρξεν ἀρά γε; Ὅτι βαθμηδὸν και δι' ἰδιωτικῶν ἐκουσίῶν προσπαθειῶν ἔχομεν τὴν γνῶσιν τῶν συμβάντων, ἣν καθῆκον ἀπαραίτητον τῆς Κυβερνήσεως ἦτο νὰ χορηγήσῃ, και ὅτι διὰ τοῦ φωτὸς ὅπερ ἡ γνῶσις αὕτη ἐπιρρίπτει ἐπὶ παρελθόντων γεγονότων, μανθάνομεν μετ' ἐκπλήξεως και φρίκης ὅτι περιπέσαμεν κατὰ τι τοῦλάχιστον εἰς ἡθικὴν συμμετοχὴν ἐν ταῖς χαμερπεστάταις και σκοτεινοτάταις ὤμότησι τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος ἀν' οὐχὶ συμπάσης τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ληφθείσης πορείας οὐδαμῶς περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ περιθύλου τῶν Βουλῶν. Ὅπως

εξασφαλισθῆ ἡ ἐκφυγὴ μεγάλου τινὸς ζητήματος ἀπὸ τῆς ἀγρυπνίας τοῦ κοινοῦ, οὐδὲν μέσον ὑπάρχει παραβλητέον πρὸς τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεως αὐτοῦ μέχρι τῶν τελευταίων ὥρων τῆς βουλευτικῆς συνόδου. Διότι οὕτω φέρεται ἐνώπιον τῆς διανοίας τοῦ κοινοῦ, καθ' ὃν χρόνον τὸ ἔθνος ἐορτάζει, ὅτε ἡ κοινωνία ὅπως καὶ ἡ Βουλὴ εἶναι ὡσεὶ διαλελυμένη, ὅτε οἱ φυσικοὶ ἀρχηγοὶ ἐκάστης ἐπαρχιακῆς ὅπως καὶ ἐν πόλει κοινότητος εἶναι διεσχορηπισμένοι. Ὁ χρόνος οὗτος εἶναι ἡ μεγάλη ἐορτὴ τοῦ ἔθνους ὅτε οὐδεὶς ἀναμένει καὶ ὀλίγοι συγκατανεύουσι νὰ ἀναλάβωσι σπουδαίαν τινὰ ἐργασίαν. Πάντες ὅσοι γινώσκουσι τὸν ἐσωτερικὸν μηχανισμόν τοῦ ἡμετέρου κοινοβουλευτικοῦ συστήματος γνωρίζουσι τὰ βάρη ὅπως καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου τούτων.

Ἡ θέσις τοῦ ζητήματος λοιπὸν εἶναι αὕτη. Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐξέσθη ἐκ τοῦ νομίμου μεριδίου ἐπενεργείας ἐπ' αὐτοῦ ἢν δύναιται νὰ ὀνομάσῃ δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἐν τῷ ζητήματι. Ἀντικείμενον ἐκτάκτου σπουδαιότητος ἀναφαίνεται ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, καθ' ὃν χρόνον αἱ κοινωνικαὶ τάξεις αἱ ἔχουσαι εὐκαιρίαν καὶ αἱ συντρέχουσαι εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς κοινῆς γνώμης εἶναι διεσπαρμέναι ὡς μονάδες ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς ὅπως καὶ ἄλλων χωρῶν. Ἐν ἐλλείψει δὲ κοινοβουλευτικῆς ἐνεργείας καὶ κοινοῦ ὡς συνήθως συγκεκεντρωμένου ἀναγκάζομεθα νὰ βαδίσωμεν ὅπως ἂν ὀνομάσῃμεθ' ἀναγκαστικῶν ἐκκλήσεων.

Ἄλλ' ἡ τιμὴ, τὸ καθῆκον, ἡ συμπάθεια, καὶ ὄφελος νὰ προσθέσω, ἡ αἰδῶς εἶναι αἰσθητά οὐδέποτε εὐρισκόμενα ἐν στάσει. Οἱ ἐργάται τῆς χώρας ταύτης, ὧν ἡ κατάστασις ἐπιδράται ἤχιιστα ὑπὸ τῆς ἐποχῆς, πρὸς τιμὴν των εἰρήσθω, ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἀπέδειξαν ὅτι ἡ μεγάλη καρδιά τῆς Βρετανίας δὲν ἔπαυσε πάλλουσα, αἱ δὲ μεγάλαι πόλεις καὶ χῶραι ἀκολουθοῦσαι νῦν σύσσωμοι ἀντηχοῦσιν ἐκάστη ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς μεμιγμένας κραυγὰς φρίκης, πόνου καὶ ἀγανακτήσεως.

Ἄς ἐννοήσωσιν ὅτι ἡ σπουδαιότης τῶν συναθροίσεων αὐτῶν, ἐν ταύτῃ τοῦλάχιστον τῇ περιστάσει, δὲν δύναται νὰ ὑπερταμηθῆ, ὅπως ἡ μάχη τοῦ Ἰγκερμαν ἦτον ἡ στρατιωτικὴ οὕτως ἡ πα-

ροῦσα εἶναι ἐθνικὴ κρίσις. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι μόνον ἂν ἀπαρ-
 ραδειγμάτιστοι ἀδικίαι θὰ τύχῃσι τῆς δεούσης κατακρίσεως,
 ἀλλ' ἂν θὰ ληφθῆ ἀποτελεσματικὴ ἐγγύησις κατὰ τῆς ἐπανα-
 λήψεως αὐτῶν· ὅπως δὲ λάθῃ τὴν ἐγγύησιν ταύτην τὸ ἔθνος θὰ
 ἀναγκασθῆ νὰ ὀμιλήσῃ διὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ νῦν βλέ-
 πομεν ὅτι δέον νὰ διδάξῃ τὴν Κυβέρνησιν ὅπως θὰ ἐδίδασκε
 τραυλίζον βρέφος τί νὰ εἴπῃ. Τότε θὰ ἀρθῆ ἀπ' ἔμπροσθεν
 τῆς ἡνωμένης Εὐρώπης τὸ μόνον ἐμπόδιον πρὸς τιμωρίαν γιγαν-
 τιαίου ἀδικήματος.

Μέχρι τοῦδε προσεπάθησα νὰ δεῖξω πῶς τὸ ἔθνος στερηθὲν
 τῶν δικαιοτέρων καὶ συνταγματικωτέρων αὐτοῦ βοηθῶν, καθ'
 ἂν καιρὸν ὑπὸ τὰς συνήθεις περιστάσεις τὸ ἔργον θὰ ἦτον ἀ-
 δύνατον νὰ τελεσθῆ, προσεκλήθη νὰ ἐκλέξῃ ἐὰν θὰ ἀφήσῃ ἀνεκ-
 πλήρωτα τὰ ἱερώτερα αὐτοῦ καθήκοντα ἢ θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκ-
 πλήρωσιν αὐτῶν εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ χεῖρας.

Ἐὰν ἡ εἰς τὴν χώραν κλήσις ἦτον ἢ τῆς Σερβίας ἢ Βοσνίας
 ἢ Ἐρζεγοδίνης μόνον, θὰ ἦτο σπουδαία, ἀλλ' εἶναι ἤδη σπου-
 δαιότερα πολλῶν. Διὰ βραδέος καὶ δυσκόλου τρόπου, οὐ τὰ καθ'
 ἕκαστα μετ' οὐ πολὺ θὰ ἐξετάσω, καὶ διὰ τῆς βοήθειάς ἐν μέ-
 ρει δημοσιογραφικῶν ἀνταποκρίσεων καὶ ἐν μέρει διὰ πληρε-
 ξουσίου πράκτορος ξένου Κράτους, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦ ἰδίου ἡ-
 μῶν Κοινοβουλίου ἢ τῆς ἰδίας ἡμῶν κυβερνήσεως ἢ τῶν ἰδρυ-
 μάτων ἡμῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ γνωρίζομεν ἤδη λεπτομερῶς ὅτι
 διεπράχθησαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐθεντείαν Κυβερνήσεως, εἰς
 ἣν καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἐδίδομεν τὴν ἰσχυροτάτην ἠθικὴν
 καὶ ἐπὶ ὀλίγον ἔτι καὶ ὕλικὴν ὑποστήριξιν, κακουργήματα καὶ
 ὀμότητες τόσον μεγάλαι, ὥστε ὑπερβαίνουναι πᾶν παράδειγμα
 ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, καὶ τόσον ἀνεκφράστως αἰσχρά τε καὶ
 ἄγρια τὸν χαρακτῆρα ὥστε εἶναι ὑπὲρ τὴν δύναμιν τῆς καρ-
 δίας νὰ αἰσθανθῆ καὶ γλώσσης νὰ περιγράψῃ αὐτὰ ἀρκούντως.
 Αὗται εἶναι αἱ Βουλγαρικαὶ φρικαλεότητες, τὸ δὲ ζήτημα εἶναι
 τί δύναται καὶ τί ὀφείλει νὰ γείνη εἴτε πρὸς τιμωρίαν εἴτε ἐξά-
 λειψιν ἢ παρακώλυσιν αὐτῶν.

Τὰ καθέκαστα τῶν αἰσχροουργιῶν τούτων δύνανται νὰ γνω-
 σθῶσιν ἐκ τῶν δημοσιοθεσιῶν ἐκθέσεων γνωστῶν ἤδη ὡς ἀ-

κριθῶν κυρίως. Δὲν εἶναι κατάλληλα πρὸς ἀναδημοσίευσιν.

Οἱ αὐτουργοὶ τῶν ἐγκλημάτων εἶναι πράκτορες, πιστοὶ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἔκτοτε προβιθασθέντες ὑπάλληλοι τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλική ὑποστήριξις ἦτις τότε ἐχορηγήθη εἰς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ἐδόθη ἀπὸ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ. Πρὸς πληρυστέραν δὲ ἔννοιαν τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος θὰ ἦναι ἀναγκαῖον νὰ περιγραφῆ ὁ ἀληθὴς χαρακτήρ καὶ ἡ θέσις τῆς Τουρκικῆς Δυνάμεως καὶ ἡ πολιτικὴ, ὡς νομίζω, ἡ ἀμφίβολος καὶ ἐσφαλμένη πολιτικὴ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως.

Ἐπιτραπήτω μοι νὰ προσπαθῆσω νὰ ἐξιστορήσω λίαν συντόμως καὶ ἐν βραχυτάτῳ σχεδίῳ ὅποια τις ἦτο καὶ ὅποια εἶναι ἡ Τουρκικὴ φυλὴ. Δὲν εἶναι δὲ ζήτημα ἀπλῶς Μωαμεθανισμοῦ μεμιγμένου μετὰ τοῦ ἰδίου χαρακτῆρος μιᾶς φυλῆς. Δὲν εἶναι οἱ ἥπιοι Μωαμεθανοὶ τῆς Ἰνδίας οὔτε οἱ ἱπποτικοὶ Σαλαδίνοι τῆς Συρίας ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ εὐγενεῖς Μαῦροι τῆς Ἰσπανίας. Ὑπῆρξαν ἐν γένει ἀπὸ τῆς σκοτεινῆς ἡμέρας ὅτε πρῶτον εἰσῆλθον εἰς Εὐρώπην, τὸ ἐν καὶ μέγα τοῦτο ἀντιανθρωπιστικὸν εἶδος τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ὑπῆρξον εὐρεῖα γραμμῆ αἵματος ἐδείκνυε τὰ ἔγνη αὐτῶν καὶ ἐφ' ὅσον ἐξετείνετο τὸ κράτος αὐτῶν ὁ πολιτισμὸς ἤφρανίζετο. Πανταχοῦ ἀντιπροσώπευον τὴν διὰ βίας διοίκησιν ὡς ἀντιταττομένην πρὸς τὴν διὰ νόμων διοίκησιν. Ὡς ὁδηγὸν ἐν τῇ παρόντι βίῳ εἶχον ἀδυσώπητον πεπρωμένον καὶ ὡς ἀνταμοιβὴν αὐτοῦ μετέπειτα σαρκικὸν παρᾶδεισον.

Ὑπῆρξαν τῇ ὄντι τρομερὰ ἐνσάρκωσις στρατιωτικῆς δυνάμεως. Ἡ προσδεύουσα αὕτη κατάρρα ἠπειλῆσε καὶ ὄλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἀνεχαιτίσθη μόνη, καὶ οὐχὶ ἐν μιᾷ γενεᾷ ἀλλ' ἐν πολλαῖς, ὑπὸ τοῦ ἠρωισμοῦ τῶν κατοίκων αὐτῶν ἐκείνων τῶν χωρῶν, μέρος τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ θέατρον τοῦ πολέμου καὶ ἀντικείμενον διπλωματικῆς ἐνεργείας. Πάλαι ποτὲ ἅπας ὁ Δυτικὸς Χριστιανισμὸς συνέπασχε μετὰ τῆς πρὸς τὸν κοινὸν ἐχθρὸν ἀντιστάσεως καὶ ἔτι κατὰ τὸν θερμὸν καὶ ἰσχυρὸν ἀγῶνα τῆς Ἀναμορφώσεως προσευχαί, ἐὰν μὴ λανθάνωμαι, ἀνεπέμποντο ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς Ἐκκλησίαις ὑπὲρ τῆς

ἐπιτυχίας τοῦ Αὐτοκράτορος, τῆς κεφαλῆς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ δυνάμεως ἐν τοῖς κατὰ τοῦ Τούρκου ἀγῶσιν αὐτοῦ.

Ἄλλὰ καίτοι ὁ Τούρκος ἀντεπροσώπευε τὴν βίαν ἀντιπαρβαλλομένην πρὸς τὸν νόμον, ὅμως οὐδὲ κυβέρνησις βίας δύναται νὰ διατηρηθῆ ἄνευ τῆς βοηθείας διανοητικοῦ στοιχείου ὁποῖον οὗτος δὲν εἶχε. Ὅθεν ἀνεφύη, ὅπερ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου εἶναι σπάνιον, εἰδὸς τι ἀνεκτικότητος ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὠμότητος, τῆς τυραννίας καὶ τῆς ἀρπαγῆς.

Πλεῖστον μέρος τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ἀπερρέφθη περιφρονητικῶς, πλεῖστον μέρος τῶν κατωτέρων λειτουργικῶν τῆς διοικήσεως ἐπετράπη νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐπισκόπων, καὶ γένος Ἑλλήνων εἰλκυσθῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπερ ἀνεπλήρου διαρκῶς μέχρι τινὸς τὰς ἐλλείψεις τοῦ Τουρκικοῦ Ἰσλάμ ἐν τῷ στοιχείῳ τῆς διανοίας καὶ ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος παρέχει τῇ Ἠόλῃ τὸν γνωστὸν ἐπὶ μακρὸν καὶ ὄφελον νὰ προσθέσω ἄξιον πάσης τιμῆς πρεσβυτὴν αὐτῆς ἐν Λονδίῳ. Ἐκτα ὑπῆρξαν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, ἀλλὰ σπανίως, πολιτικοὶ ἄνδρες οἷς ὑπερλίαν προθύμως ἐξελάδομεν ὡς παραδείγματα τοῦ τέ ἐδύνατο νὰ γείνη ἡ Τουρκία, ἐν ᾗ ἀληθῶς ἦσαν μᾶλλον ὡς ἰδιοτροπία τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ καλὸν, τέρατα οὕτως εἰπεῖν ἀρετῆς καὶ διανοίας ὑπῆρξαν (καὶ ὑπάρχουσιν ἔτι) ἐπίσης διεσπαρμένοι ἐντὸς τῆς κοινωνίας ἄνδρες οἵτινες δὲν ἦσαν μὲν τῷ ὄντι ἀληθεῖς πολῖται ἀλλ' ὅμως ἐδειξαν τὰς ἀληθεῖς πολιτικὰς ἀρετὰς καὶ θὰ ἐγίνοντο βεβαίως πολῖται ἐὰν ὑπῆρχε περὶ αὐτοὺς ἀληθὴς πολιτεία. Ἐκτὸς τούτου ἡ διαγωγή τῆς φυλῆς ἦλθεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἐδράτης εἰς ἣν ἀπώλεσε τὴν δύναμιν νὰ ἀντισταθῆ ἢ προσβάλῃ, καὶ ἡ Κεντρικὴ αὐτῆς Κυβέρνησις ἐξ ἀνάγκης συμμορφουμένη πρὸς πολλοὺς τῶν τύπων καὶ παραδόσεων τοῦ πολιτισμοῦ ἔστιν ὅτε εἰς τινὰ ἐδράττετο τοῦ πνεύματος αὐτοῦ.

Αὕτη νομίζω εἶναι οὐχὶ ἀνακριθῆς περιγραφή τοῦ παρελθόντος ἢ ἔτι καὶ τοῦ παρόντος. Ἡ φθορὰ τῆς στρατιωτικῆς ἐνεργείας ἐν Κράτει ὅπερ ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ἦτον ὁ τρόμος τοῦ κόσμου εἶναι τῷ ὄντι θαυμασία. Ἐκ τῶν διακοσίων ἑκατομμυρίων λιρῶν ὡς ἐδανείσθη κατὰ τὴν παρελθοῦσαν εἰκοσαετηρίδα

ἐκ τῆς εὐπιστίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἀγορῶν μέγα μέρος ἐδαπανήθη εἰς τὰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας, τὰ δὲ ἀποτέλεσμα εἶναι ἐνώπιον ἡμῶν. Πολεμεῖ μετὰ τῆς Σερβίας ἣτις ἔχει πληθυσμὸν ὡς νομίζω κατώτερον ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου καὶ στρατὸν διαφόρως ὑπολογιζόμενον ἀπὸ πέντε ἕως ὀκτὼ χιλιάδων ἀνδρῶν, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν νῦν ὀπλοφορούντων εἶναι ἡμιγύμναστοι στρατιῶται. Πολεμεῖ ἐπίσης μετὰ τῶν ὀλίγων χιλιάδων τοῦ πολεμικωτάτου ἐκείνου λαοῦ ὅστις κατοικεῖ τὴν ὄρεινὴν χώραν τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ ἐπὶ τῶν δραγμάτων τούτων τῆς φυλῆς ἡμῶν τριάκοντα ἑκατομμύρια ἐπιπίπτουσι μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως αὐτῶν, καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον μεταχειρίζεται πάντα τὰ ἔσοδά της καὶ ὅλην τὴν περιουσίαν τῶν θανειστῶν αὐτῆς καὶ μετὰ δέμηρον πεισματώδη ἐνέργειαν ἐγκαυχᾶται ὅτι ἀτελῶς ἐπέτυχεν ἐν Σερβίᾳ καὶ οὐχὶ ἀτελῶς ἀπέτυχεν ἐν Μαυροβουνίῳ. Ὡς Σκιαὶ τῶν Βαρβαζιτῶν, Μουρατῶν καὶ Μαχμουτῶν!

Πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσι μέγα πείραμα μεταρρυθμίζουσαι τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς Τουρκίας, ἐλπίζουσαι νὰ θεραπεύσωσι τὰς ἀνυποφόρους κακίας της καὶ ἀναπληρώσωσι τὰς οὐχ ἤττον ἀνυποφόρους ἐλλείψεις αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο ὑπερασπίσασαι τὴν ἀκεραιότητα αὐτῆς ἠσφάλισαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ ἐπενόησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς μεταρρυθμίσεις αἵτινες δημοσίως εἰσηγήθησαν δι' αὐτοκρατορικῶν φερμανιῶν ἢ χάτι γουμαγιῶν. Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐξαγορασθεῖσαι (τῇ ἐπιβοηθείᾳ τῆς Σαρδινίας) δι' ἀπείρου δαπάνης Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς ζωῆς καὶ θησαυροῦ ἔδωσαν εἰς τὴν Τουρκίαν πρώτην φορὰν ἴσως ἐν τῇ αἵματοφόρτῳ αὐτῆς ἱστορίᾳ εἰκοσαετῆ ἀνάπαυσιν μὴ διακοπέσαν εἴτε ὑφ' ἑαυτῆς εἴτε ὑπ' ἄλλης ξένης Δυνάμεως. Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις ἐπέφερε κλονισμὸν ἐμπιστοσύνης ἀλλὰ κατεστάλη καὶ ἡ Τουρκία ἐπανελάβε τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῆς. Αἱ δὲ ἐπαναστάσεις τοῦ 1875 ἐμβριθέστερον ἐξετασθεῖσαι ἀπεκάλυψαν τὴν ἐντελῆ ἀποτυχίαν τῆς Πύλης νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς συμφωνίας εἰς ἃς εἶχε συναενέσει ὑπὸ περιστάσεις ἰδιαζόντως ὑποχρεωτικὰς ἕνεκα συμφέροντος, τιμῆς καὶ

εθγνωμοσύνης. Καὶ αὐτὰς τὰς ἀθλίαις στάσεις δὲν ἔσχε τὴν δύ^εναμιν νὰ καταβάλλῃ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ῥοῆς τῶν γεγονότων θλιβερὰ λάμψις ἐπιρρίπτεται ἐφ' ὅλης τῆς περιστάσεως ὑπὸ τῶν Βουλγαρικῶν φρικαλεοτήτων. Ἡ γνώσις τῶν συμβάντων τούτων εἴτε ἐξ ἀδιαφορίας εἴτε ἀπὸ σκοποῦ κρατεῖται ἀφ' ἡμῶν ἀλλὰ μόνον ἐπὶ βραχύ· αἱ ἀποδείξεις εἶναι ἤδη ἐνώπιον ἡμῶν τὸ δὲ ζήτημα ἔχει ὡς ἐξῆς. Ἡ Τουρκία ἤτις ἴσταται μόνον ἐπὶ ἰσχύος ἀπώλεσε τὴν ἰσχύον τῆς. Μανθάνομεν δὲ ὅτι Πρῶσσος τις τῇ ἐσχεδίασε τὴν ἐκστρατείαν τῆς. Ἡ ἰσχύς παρῆλθεν ὡς καὶ αἱ ἀρεταὶ ὁποῖαι καὶ ἂν εἶναι τῆς ἰσχύος, οὐδὲν πλὴν τῶν παθῶν καὶ τῆς ὑπεροψίας αὐτῆς ἀπομένει.

Εἶναι λοιπὸν καιρὸς νὰ καθαρίσωμεν λογαριασμὸν, ὃν ἐπὶ μακρὸν ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον ἀφήσαμεν ἄστατον καὶ σχεδὸν ἀνεξέταστον.

Ἐν τῇ συζητήσει τοῦ μεγάλου καὶ θλιβεροῦ ἀντικειμένου ἡ πορεία καὶ αἱ διαπραγματεύσεις τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως δὲν δύναται νὰ παροραθῇ. Πραγματικῶς τὸ ἀντικείμενον εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος τόσον περιφανὲς καὶ ἐκ τῶν πεπραγμένων τόσον ἴδιον ὥστε μόλις θὰ ἐτύγχανον συγγνώμης ἐὰν μὴ ἐξέθετον ῥητῶς καὶ ὠρισμένως τὰ φαινόμενα ἐμοὶ σπουδαῖα σφάλματα ἐν αὐτῷ· ἔστω καὶ μόνον ἵνα μὴ διὰ φανεράς ἐπιφυλάξεως ὑπαινιχθῶ κατ' αὐτῆς σκόπιμον συμμετοχὴν ἐν ἐγκλήματι, πᾶντα ἔπερ θὰ ἦτον οὐ μόνον ἀυθαίρετον ἀλλὰ καὶ κακεντρεχέ. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν πράξεων αὐτῆς, ὡς μοὶ φαίνεται, ὑπῆρξαν ἀξιοθρήνητα, ὡς πρὸς τὰς πράξεις δὲ καὶ τὰ ἐλατήρια ἅτινα αὐταὶ ὑποδεικνύουσι, τὰ σφάλματα εὐρίσκω ὅτι εἶναι τὰ ἐξῆς.

Δὲν ἐνόησαν τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὑποτελεῖς καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς Χριστιανοὺς ὑποτελεῖς τῆς Τουρκίας, ἐπειδὴ ἀφορῶσι τὴν χώραν ταύτην ἕνεκα τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων ἐν ἔτει 1856. Ἡμέλησαν ὅτε ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσωσιν ὡς πρὸς τὰς προσπάθειάς περὶ καταστολῆς τῶν ἐπαναστάσεων ἐν τῇ Ἀνατολῇ διὰ προμηθείας κατὰ τῆς τρομερᾶς κακοδιοικήσεως ἣτις τὰς ἐπέφερεν, ἐνῆργησαν δὲ ἐνθα ἔδει νὰ ᾧσι περινοητικοὶ καὶ ἐπιφυλακτικοί.

Σπουδαία κατηγορία ἦν δὲν δύναται τις νὰ ἀποσιωπήσῃ εἶναι ὅτι ἔδωσαν εἰς ναυτικὸν μέτρον φιλανθρώπου προφυλάξεως χαρακτηριστῆρα στρατιωτικῆς ἐπιδείξεως ὑπὲρ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἐράνησαν πολὺ ὀλίγον συγκεινημένοι ὑπὸ τῆς περσοσμένης ἐκτιμήσεως προηγούμενων ὑποχρεώσεων καὶ τῶν εὐγενῶν συμπερόντων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ παρὰ πολὺ συγκεινημένοι ὑπὸ διαθέσεως δι' ἧς ἐκράτησαν ἐκτὸς ὄψεως ὅ,τι ἦτο δυσάρεστον καὶ ἠδύνατο νὰ ἀποθῆ ὀχληρὸν καὶ συνεβουλεύθησαν καὶ ἐκολάκυσαν τὴν κοινὴν γνώμην τῆς ἡμέρας ἐν τῇ συνήθει τούτέστι τῇ στενῇ, φιλαύτῃ καὶ ἐπικουρειανῇ αὐτῆς τροπῇ.

Παραδέχομαι ὅτι μέχρι ἐσχάτων ἐπεκράτει γνώμη τις, καὶ ἴσως δὲν περιωρίζετο εἰς ἰδιαίτερόν τι κόμμα, ὅτι ἡ παιδιὰ αὕτη εἶχε παιχθῆ μετὰ ἐπιτυχίας καὶ περιφανείας καὶ ἔτι μεθ' οἴωνδῆποτε δυστυχημάτων καὶ σφαλμάτων ἀλλαγῆ ἢ Κυβέρνησις ἴστατο ἐπὶ σταθερᾷ βάσει ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν δηλ. τὴν Ἀνατολικὴν αὐτῆς πολιτικὴν, ἐπιδοκιμαζομένη ὑπὸ τῆς χώρας.

Ἐκτοτε δύο μόνον ἢ τρεῖς ἐβδομάδες παρήλθον. Ἀλλὰ σκοτεινὴ καὶ πυκνὴ αὐλαία, ἣτις ἐπὶ τῆς διακοπῆς εἶχεν ὑψωθῆ δύο ἢ τρεῖς δακτύλους ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ὑψώθη ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν βαθμηδόν. Καὶ ὅποιαν σκιὴν ἀπεκάλυψε! Καὶ ποῦ! Τέσσαρες περίπου μῆνες παρήλθον ἐν οἷς διετηρήθη ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ σχεδὸν μέχρι τοῦ νῦν ἡσυχία τις παρὰ φύσιν, σχεδὸν νεκρική. Νῦν δὲ βλέπομεν ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ ληθάργου ὡς ἐπὶ ἡμερῶν ἡσυχίας ἐξαγορασθεισῶν δι' ἀτιμίας, ὡς ἐπὶ ἐκτεταμένης μαγείας κακοῦ ὄνειρου. Μία φωνὴ σχεδὸν μοναδικὴ ἤχησε τῷ ὄντι ἐπὶ ξηρᾷ τε καὶ θαλάσσης κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον ὅπως εἰδοποιήσῃ ἡμᾶς περὶ τῶν τεκταινομένων. Δὲν ὑπῆρχεν ἔλλειψις ἀχροατῶν ὅτε ἡ ἱστορία ἦτο περὶ καθολικῆς σφαγῆς διαπραχθείσης ὑπὸ Κυβερνήσεως εἰς ἣν εἶχομεν χορηγήσει ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν εἴκοσι ἐτῶν χάριτα καὶ εἰς ἣν, μὴ ἐξετάζοντες πῶς τὰ ἔτη ἐκεῖνα ἐχρησιμοποιήθησαν, ἀποδίδοντες τὴν ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν τοῦ Βρεττανικοῦ ὀνόματος, εἶχομεν ἀντιμετωπίσει τὴν Εὐρώπην. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἦτο τὸ πᾶν διότι αἱ καθολικαὶ ἐκεῖνα σφαγαὶ διεκηρόχθη ὅτι ἦσαν περιπελεγμέναι καὶ ὅτι ὑπερηκοντίσθησαν ὑπὸ ἐγκλημάτων πλη-

σίον τῶν ὁποίων ἡ φρίκη καὶ ἡ ἀτιμία τῆς σφαγῆς αὐτῆς ὤχρηα. Τί λοιπόν; Οἱ διασχιτισμοὶ οὗτοι ἤρχοντο ἀπὸ ἀνωνόμου καὶ ἀνευθύνου ἀνταποκριτοῦ ἐφημερίδος. Μετὰ τοῦ ἐμφύτου φρονίμων Ἀγγλων ἐκπληκτοὶ ἰσότιμοὶ καὶ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου ἐποιήσαντο ἐπερώτησιν μετὰ ἐπερώτησιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἐν γενικῇ ἐννοίᾳ τῶν ἀπαντήσεων ἦτον ἠθικὴ ἂν καὶ οὐχὶ ῥητὴ ἄρνησις. Ὅτι δὴ ποτ' ἂν ἐσχόπουεν νὰ ἐμποιήσωσιν, ἐνεποίησαν τὴν ἐντύπωσιν οὐχὶ πίστεις τροποποιουμένης δι' ἐπιφυλάξεως δι' ἐνδεχομένας ἀπάτας ἀλλὰ δυσπιστίας τροποποιουμένης ὑπὸ καθαρᾶς τυχαίας ἀληθείας. Καὶ αὕτη ἦτον ἡ πορεία ἢν συμφώνως πρὸς τὰς γενικὰς καὶ ἀναγκαιὰς διατάξεις δὲν ἠδυνάμεθα ἢ νὰ παραδεχθῶμεν διότι ὅποια τις ἦτον ἡ οὐσία τῶν ἀπαιτήσεων; Συνίσταντο ἐκ συμβουλῶν κατὰ ὑπερβολῶν, ἐκ γενικῶν μετριάσεων τῆς ὑποθέσεως διὰ τοῦ τί περιμένεται μεταξύ ἀγρίων φυλῶν ἐχουσῶν διάφορον ἰδέαν καὶ κώδικα ἠθικῆς τῶν ἡμετέρων, ἐκ κυνικῶν παρατηρήσεων, ὅτι αἱ κατηγορίαι περὶ βραδέων τρόπων τυραννίας ὅν ἠδύναντο νὰ ἦναι ἀληθεῖς καὶ ὅτι ἡ τουρκικὴ καλλισθησία ἦτο γνωστὴ ὡς ἀποκλίνουσα εἰς τὴν ταχύτητα ἐκ δυσκολιῶν εἰς τὸ νὰ ἀποφασίσωσιν εἰς ὅποιον μέρος ἐκλινε τὸ βῆρος τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς σκληρότητος ἐκ τολμηρῶν διαβεβαιώσεων ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἦσαν οἱ πρωταῖτιοι ὑπαινιττόμενοι ὅτι ἡ εὐθύνη ὀφείλει νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τὸν πρῶτον τύφοντα ἐκ δικαιώσεων τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ ἀρχῶν ἐν γένει δι' ὑπαινιγμῶν ὅτι πραγματικῶς πραγματευόμεθα στιγμιαίαν ἔκρηξιν φανατισμοῦ ἐν ὀλίγοις ἀτάκτοις ἀφανισθεῖσαν ὅσον ταχέως εἶχεν ἐμφανισθῆ, καὶ πρὸ πάντων κατ' ἀρχὰς μετὰ ἡσύχων ἀρνήσεων τὰς ἡσύχους ταύτας ἀρνήσεις περὶ τῆς γνώσεως αὐτῶν ἐπιστεύσαμεν ὡς ἀρνητικὴν δῆλωσιν. Διότι γινώσκομεν ὅτι ἔχομεν καλῶς πεπρωκισμένην δι' ἀνδρῶν Πρεσβείαν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ σύστημα προξενείων καὶ ὑποπροξενείων πραγματικῶς πληροῦντων διπλωματικὰ καθήκοντα πανταχοῦ ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ἠδύναντο λοιπὸν νὰ κἀώνται χωρὶς ἀνὰ εἰκοσάδας καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιθία νὰ δολοφονῶνται ἢ νὰ πάσχωσι χειρότερα τῆς δολοφονίας

ἀνά χιλιάδας ἐν Τουρκικῇ ἐπαρχίᾳ κειμένη μεταξὺ τῆς πρωτεύουσας καὶ τοῦ θεάτρου τῶν τελευταίων ἐξάβηον καὶ ἡ Πρεσβεία καὶ τὰ προξενεῖα νὰ μὴ γνωρίζωσι τι περὶ αὐτῶν ; Τὸ πρᾶγμα ἦτον ἀδύνατον. Δὲν ἠδύνατο νὰ συμβῆ. Ἄλλ' ἡ σιωπὴ ἐπετεύχθη μετὰ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀναπαύσεως καὶ ὁ καλῶς διωργανισμένος μηχανισμὸς τοῦ πολυτελοῦς ἡμῶν βίου ἐξηκολούθησεν ὁμαλῶς. Ὑπῆρχε πίεσις ἐξ ἐρωτήσεων ἀλλ' ἐκάστοτε ἡ θύρα ἐκλείετο ἐπὶ τοῦ ζητήματος ὅπως τὸ λίθινον σκέπασμα ἐκλείετο ἐν τῷ Campo Santo τῆς Νεαπόλεως ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πτωμάτων τῶν κειμένων ἐν ἡμιφάρτῳ καταστάσει κάτωθι.

Ἄλλ' ἔρευνα ὄφειλε νὰ γείνη καὶ ἐνταῦθα νομίζω ὅτι ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ κατηγορηθῆ ἐπὶ σπουδαίῳ πταίσματι διότι ἔρευνα τανῶν σημαίνει τὴν χρῆσιν τοῦ τηλεγράφου, ἀλλ' ἐνταῦθα ὄφειλω νὰ ἐκτραπῶ ἐπὶ στιγμὴν ἵνα προσπαθῆσω νὰ ἀποδώσω δικαίαν πρᾶξιν.

Ἡ πρώτη φωνὴ ἦτις ὑφώθη ὡς νομίζω περὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ὠμοτήτων ἦτον ἡ ἠχθήσασα διὰ τῶν “Ἡμερησίων Νέων,” τῆς 23ης Ἰουνίου. Συναισθάνομαι τὰς πολλὰς ὑπηρεσίας ἃς παρέχει ἡ ἐλευθέρᾳ δημοσιογραφία εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, δὲν ὑποτιμῶ τὰς κατορθώσεις τοῦ “Χρόνου,” τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τύπου ἐνταῦθα καὶ ἴσως ἐν τῷ κόσμῳ ἢ τὰς τοῦ “Ἡμερησίου Τηλεγράφου,” καὶ τῶν λοιπῶν ἡμῶν ὀργάνων. Ἄλλ' ἐκ πασῶν τῶν ἐκδολεύσεων ὅσον ἐκτείνεται ἡ γνώσις μου ἢ προσενεχθεῖσα ὑπὸ τῶν “Ἡμερησίων Νέων,” διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἀνταποκρίσεως αὐτῆς ἐν τῇ περιστάσει αὐτῇ εἶναι ἡ βαρυτέρα καὶ δύναμις νὰ εἴπω ἡ λαμπροτέρα πασῶν. (*) Πληροφορούμεθα ἤδη (Βουλευτ. ἔγγραφα ἀρ.5 σελ.6) ὅτι αἱ ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως ληφθεῖσαι ἐκθέσεις ἐπιβεβαιῶσι τὴν ἔκθεσιν τῶν “Ἡμερησίων Νέων,”.Εἶναι δυνατόν ἄνευ τῆς τόλμης ἀποφάσεως καὶ ἰκανότητος τοῦ μόνου ὀργάνου

(*) Πιστεύω ὅτι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ κύριος ὅστις ἐπολέμησε τὴν μάχην αὐτήν (διότι τῷ ὄντι ἦτο μάχη) μετὰ τσαρῆτος τόλμης, διανοίας καὶ εὐσυνειδήτου φροντίδος εἶναι ὁ κ. Πῆρς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀνταποκριτῆς τῶν “Ἡμερησίων Νέων” διὰ τὴν Βουλγαρίαν.

τούτου νὰ ἐμένομεν ἔτι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐν τῇ σκότει, ἢ δὲ Βουλγαρική ἀθλιότης νὰ ἦτον ἄνευ τῆς καλλίστης καὶ λαμπροτάτης αὐτῆς ἐλπίδος.

Τὴν 26ην Ἰουνίου ὁ δοῦξ Ἄργυλλ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν λόρδων καὶ ὁ κ. Φόρστερ ἐν τῇ τῶν Κοινοτήτων προσέθεσαν ἐρωτήσεις περὶ τῶν λόγων οὓς περιεῖχε διακοίνωσίς τις τοῦ ἀνταποκριτοῦ τῶν «Ἡμερησίων Νέων», δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ φύλλῳ τῆς 23ης συνεχίζουσα γενικωτέραν τιὰ τῆς 10ης. Ἴνα μὴ βαρύνῃ τὰς σελίδας ταύτας καὶ ἕνεκα ἄλλων λόγων θὰ ἀναφέρω ἢ θὰ περιγράψω τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀπαντῶν λοιπὸν τῷ κ. Φόρστερ ὁ κ. Δισραέλς εἶπε, «δὲν ἔχομεν πληροφορίας δικαιοῦσας τοὺς λόγους περὶ ὧν ὁ ἀξιότιμος κύριος ὀμιλεῖ, αἱ παραχαί φαίνεται ὅτι ἤρξαντο «ὕπὸ ἐνῶν δηωσάντων τὰ χωρία ἄνευ σχέσεως πρὸς θρόσκευμα ἢ φυλῆν., Πόλεμος διεσχίσθη μεταξὺ τῶν «Βασιθευζούκων καὶ Κιρκασίων,, ἐξ ἐνός καὶ τῶν «ἐφορησάντων,, ἐκ τοῦ ἄλλου καὶ ἀναμφισβόλως μετὰ «μεγάλῃς ἐπιμότητος,, ἀξιοθρηνήτου. Ἐκτοτε ἐλήφθησαν «Χρόνος Ἰουνίου 27,, μέτρα πρὸς παῦσιν τῶν «Βασιθευζούκων καὶ Κιρκασίων,,. «Ἐπαναλαμβάνω μόνον,, εἶπε συμπεραίνων «ὅτι αἱ εἰδήσεις ἃς ἡμεῖς κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐλάθομεν δὲν δικαιῶσι τὰς εἰδήσεις τῆς ἐφημερίδος ἣν ἀνέφεραμεν.,»

Ὁφείλω νὰ προσθέσω καὶ τὴν τελευταίαν φράσιν τοῦ λόρδου Δέρβυ. «Ἐπειδὴ ὁ εὐγενὴς δοῦξ ἐνόμισε τὰς ἀποδείξεις ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ἱκανὰς πρὸς δικαίωσιν αὐτοῦ, εἰσηγησάμενου τὸ ἀντικείμενον ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, θὰ ἐρευνήσω περαιτέρω καὶ θὰ ἀνακοινώσω Ἰμῖν τὸ ἀποτέλεσμα.,»

Ἰπῆρχον ἱκανοὶ λόγοι δι' οὓς καὶ ἄλλοι πλὴν τοῦ δουκὸς Ἄργυλλ ἐνόμισαν τὰς ἀποδείξεις ἱκανὰς πρὸς ἐξέτασιν διότι ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν «Ἡμερ. Νέων,, περιείχοντο οἱ ἀπαίσιτοι λόγοι(*) Ἰουνίου 16 «Ἐπι καὶ νῦν διαρρήδην λέγεται ὑπὸ τῶν Τούρκων ὅτι ἡ Ἀγγλία ἀπεράσισε νὰ βοηθήσῃ τὴν Κυβερνήσιν ὅπως κατασταλεῖ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις. Ἡ Ἀγγλία, λέγει Τουρκικὴ τις ἐφημερίς, θὰ ὑπερασπίσῃ ἡμᾶς κατὰ τῆς Ρωσ-

(*) Βουλευτ. ἔγγραφα, Τουρκία 1876 ἀριθ. 3 σελ. 336.

δίας ἐν ᾧ ἡμεῖς θὰ φροντίζωμεν περὶ τῶν ἐπαναστατῶν,,
Τοσαῦτα περὶ τῆς πρώτης ἀποπειράς ὅπως ἐπιρριφθῆ φῶς
ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν τούτων μερῶν.

Τῇ 8ῃ Ἰουλίου τὰ «Ἡμερ. Νέα», κατεχώρισαν διακοίνω-
σιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνταποκριτοῦ αὐτῶν ἐπιβεβαιού-
σαν καὶ ἐπεκτείνουσαν τὰ περιεχόμενα τῆς πρώτης. Τῇ 10ῃ ὁ
κ. Φόρστερ ἀνεένεωσε τὰς ἐρωτήσεις του, ὁ δὲ κ. Δισραῆλης εἶ-
πεν ὅτι δὲν παρῆλθεν ἱκανὸς χρόνος ὅπως λάβῃ ἀπάντησιν εἰς
τὰς ἐρωτήσεις του, καὶ τοῦτο ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ τηλεγράφος διέρχε-
ται ἐν ὀλίγαις ὥραις καὶ ἡ ἐν λόγῳ ἔκθεσις εἶχε δημοσιευθῆ
τῇ 23ῃ Ἰουλίου. Ἐτι μέχρι τοῦδε δὲν εἶχε τεθῆ εἰς ἐνέργειαν
τὸ μόνον ἀποτελεσματικὸν μέσον οὐδ' ἐτέθη μέχρι τῆς 14ῃς
Ἰουλίου(*) καὶ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν μετὰ τὴν ἡμερομηνίαν ἐκεί-
νην Βρεττανὸς πρᾶκτωρ ἐπορεύετο εἰς τὴν αἱματόφυρτον σκη-
νὴν. Εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγα-
λειότητος νὰ ἐξηγγήσῃ διατὶ ὁ τηλεγράφος δὲν ἐχρησιμοποιήθη
ἀμέσως τῇ 26ῃ ἢ 27ῃ Ἰουλίου.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλα μέρη τῆς ἀπαντήσεως τοῦ πρωθυπουργοῦ
χρῆζουσι σημειώσεως. Ἠλπίζε «χάριν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως
αὐτῆς, ὅτι οἱ λόγοι δὲν ἦσαν ἀκριβεῖς. Ἀναμριβόλως ἐγένοντο
ὠμότητες ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἦτο πόλεμος οὐχὶ διὰ τακτικῶν στρα-
τευμάτων διεξαγόμενος οὐδὲ δι' ἀτάκτων ἀκόμῃ ἀλλὰ διὰ συρ-
φετώδους ὄχλου καθωπλισμένου,, «Ἀμριβάλλω ἐὰν ἐγένετο
χρῆσις τῆς βασιάνου ἐκτεταμένως μεταξὺ λαοῦ ἱστορικοῦ ὅ-
στις σπανίως πιστεύω προσέτρεξεν εἰς βασιάνους ἀλλὰ συνή-
θως περατοῖ τὰς σχέσεις του μετὰ τῶν ἐνόχων διὰ τρόπον
συντομωτέρου (γέλωτες),, Πᾶσα προσπάθεια κατεβλήθη καὶ θὰ
καταβληθῆ «ὅπως ἐλαττώσωσιν ἔσον τὸ δυνατόν τὸν ἀριθμὸν τῶν
τρομερῶν ἀναποφύκτων σκηνῶν αἵτινες ἤδη λαμβάνουσι χώ-
ραν,,» ὠμότητες, πιστεύει, εἶναι «ἀναπόφευκτοι ὅταν γίνωνται πό-
λεμοι εἰς χώρας τινὰς καὶ μεταξὺ φυλῶν τινῶν,,(**).

(*) Ὅρα ἔγγρ. ἀριθ. 5 σελ. 1.

(**) Ὅρα «Χρόνον» Ἰουλίου 15. Ὁ λόρδος Βηκονσφίλδ διῴρθωσεν
ἐν τῇ σημερινῇ «Χρόνῳ» (7 Σεπτεμβρίου) τὴν ἐκθεσιν τοῦ λόγου του
ὡς ἀνωτέρω ἀντικαθιστῶν α' Ἀνατολικῆς ἀντὶ τοῦ α' Ἱστορικοῦ».

Μέχρι τοῦ χρόνου τούτου παρατηρητέα τὰ ἐξῆς.

Πρῶτον. Τὴν ἀξιοθρήνητον ἀτέλειαν τῶν μέσων τῆς Κυβερνήσεως πρὸς προμήθειαν πληροφοριῶν.

Δεύτερον. Τὴν ἐπὶ μᾶλλον ἀξιοθρήνητον βραδύτητα τῶν μέσων ὧν ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ πίεσιν Κοινοβουλευτικῆν πρὸς αὐτῶν ἐξισιν τῶν πληροφοριῶν.

Τρίτον. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀπαντήσεων τοῦ προθυπουργοῦ ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῆ ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ κοινοῦ,

α). Ὅτι ἡ εὐθύνη ἔκειτο ἐν πρώτοις ἐπὶ «ἐπιδρομῶν τῆς Βουλγαρίας».

β). Ὅτι αἱ ἀξιοθρήνητοι ὁμότητες αἰτινὲς ἔλαβον χώραν ἦσαν ἐξ ἴσου μεμερισμένα καὶ ἦσαν ταιαῦται ὅποια συμβαίνουσιν ἐν πολέμοις «μεταξὺ φυλῶν τινῶν». Τί ἐνόει τούτο εἰ μὴ τοὺς Κιρκάσιους ἐξ ἑνὸς μέρους καὶ τοὺς Βουλγάρους ἐκ τοῦ ἄλλου; Φαίνεται νῦν ὅτι οἱ Κιρκάσιοι ἔσχον ἐλάχιστον μέρος ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ.

γ.) Ἐν ᾧ οἱ Βούλγαροι ἐπεβαρύνθησαν τοιοῦτοτρόπως δεῖ ἴσου μέρος εὐθύνης ἐν ταῖς ὁμίτησιν, ἐννοεῖται ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις καὶ οἱ πράκτορες αὐτῆς δὲν ἐφαίνοντο ἀναμιγνύμενοι ἐν αὐταῖς.

δ.) Ὅτι αἱ «σκηναί, τούτέστιν ὅπως γῦν ἀποδεικνύεται αἱ καθολικαὶ σφαγαί, ἀρπαγαί, βιάσανοι, δηλώσεις καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ διαβολικαὶ αἰσχροουργίαι, ὧφειλον νὰ ἐλαττωθῶσι καὶ ἐλαφρυνθῶσιν ὅσον τὸ δυνατόν».

Μοι ἀνήκει νὰ ὑποσημειώσω τὰς ἐξῆς διαθεσθαῖώσεις τοῦ λόγου Δέρβου εἰς τινὰ ἐπιτροπὴν τῇ 14ῃ Ἰουλίου.

«Οὐδόλως ἀμφιβάλλω, εἶπεν «ὅτι ὑπῆρξαν πολλαὶ πράξεις ὁμότητος καὶ ἀκαίρου ὁμότητος διαπραχθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

Δὲν εἶναι ζήτημα προβάτων καὶ λύκων ἀλλ' ἀγρίων τινῶν φυλῶν πολεμουσῶν δι' ἰδιαίτερου ἀγρίου τρόπου».(*)

Ἡ διακρίσις αὕτη εἶναι μέγα ἀδίκημα ἀσκόπως διαπραχθὲν κατὰ τοῦ λαοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ ὀφείλει νὰ ἀνακληθῆ.

(*) Ὅρα «Χρόνον» Ἰουλίου 1.

Πάλιν τῇ 17ῃ Ἰουλίου ὁ κ. Βάξτερ ἐπανάλαβε τὰς ἐρωτήσεις ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ὡς εἶδομεν ἡ Κυβέρνησις εἶχε μεταχειρισθῆ τὸν τηλεγράφων καὶ εἶχε διατάξει τῇ 15 πραγματικὴν ἰδιαίτεραν ἐρευναν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ζήτημὰ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παίζῃται, ὁ πρωθυπουργὸς ἔδωκεν εὐμῆ-κην λόγον καταλαθόντα δύο στήλας τοῦ “Χρόνου,,. Τὸ κύριον μέρος αὐτοῦ εἶχεν ἐξαχθῆ ἐξ ἐπιστήμων ἐκθέσεων νῦν ἐνώπιον τοῦ κόσμου ὅλου εὐρισκομένων αἵτινες οὐδὲ εἰς τὸν ἐλάχιστον βαθμὸν ὑπεστήριζον εἴτε τὸ δόγμα τῆς ἐξ ἴσου διαιρέσεως τῆς μομφῆς ἕνεκα ἀναποφεύκτων ἁμοτήτων ἢ τὴν ἀθώωσιν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἄλλ’ ὁ ὑπουργὸς προσέθηκε πράγματα ἴδια αὐτοῦ: Τί θαύμαστον ἦτον ὡς πρὸς τοὺς Κιρκασίους “ὅτι ὅταν τὰ χωρία αὐτῶν ἐδηλοῦντο καὶ οἱ ἀγροὶ αὐτῶν διηρπάζοντο,, “ἔλαβον εἰς ἰδίας χεῖρας τὰς ὑποθέσεις τῶν καὶ προσεπάθησαν νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς,,. “Σχηματῶν συνέβησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου κ.τ.λ.,, “Καθ’ ὧν μετὰ τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν,, — “Ὅποια λεπτὰ αἰσθήματα ἔχομεν! “φυσικῶς ἐξανιστάμεθα,,. “Συνεχῶς διημεριόραθα, δὲν λέγω διεμαρτυρόμεθα, μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, οἷοι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἦτο λίαν πρόθυμος νὰ ὁδηγηθῆ ὑπὸ τοῦ Βρεττανοῦ πρέσβευς,,. Καὶ ἐντούτοις ἡ ἐνοχὴ ὤφειλε νὰ μὲνη διηρημένῃ ἐξ ἴσου.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πράξεις ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ὡς ἀναγκαίως θὰ ἐγίνετο τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις, ἦσαν ἐξ ἴσου τρομεραὶ καὶ ὀμαί.,*)

Παρατηρητέον, ὅτι ἂν καὶ πληροφορίαι περὶ τῶν λεπτομερειῶν ἔλειπον εἰσέτι, μία περίστασις ἐτίθετο ἐκτὸς ἀμφιβολίας, ἡ ἰσότης τῆς ἐνοχῆς καὶ ἀτιμίας. Καὶ ἐγὼ δὲ γράφω τῇ 5ῃ Σεπτεμβρίου στηριζόμενος κυρίως ἐπὶ ξένης πηγῆς δι’ ἐπισήμουσ πληροφορίας ὅπως δοκιμάσω τὴν μαρτυρίαν ταύτην. Ὁ κ. Σκάιλερ τῇ 22ᾳ Αὐγούστου ἐκθέτει εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι αἱ ὁμοίητες τῶν Τούρκων ἦσαν πληρέστατα ἀποθεοειγμένα, προχωρεῖ δὲ ὡς ἐξῆς μετὰ πλειόνων ὁμοίων. “Ἀ*

(*) Ὅρα αΧρόνου Ἰουλίου 16:

πόπειρα ἄμως ἐγένετο καὶ οὐχὶ μόνον ὑπὸ Τούρκων, ὅπως ὑπερασπισθῶσι καὶ σμικρυνθῶσι αὐταὶ λόγῳ προηγουμένων ὠμοτήτων, αἵτινες λέγεται ὅτι διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Περισκεμμένως ἐξήτασα τὸ ζήτημα τοῦτο· ἀδυνατῶ νὰ εἶπω ὅτι οἱ Βούλγαροι διεπραξαν ἀρπαγὰς ἢ ὠμότητας ἢ πράξεις ἀξίας τοῦ ὀνόματος τούτου. *Μάτην προσεπάθησα νὰ πορισθῶ παρὰ τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων κατάλογον τοιοῦτων ὠμοτήτων.....* Οὐδαμῶς Τούρκων γυναῖκες ἢ παιδιὰ ἐφρονεύθησαν ἐν ψυχρῶ ἀίματι. Οὐδαμῶς Ὀθωμανίδες ἐδιάσθησαν οὐδὲ Ὀθωμανοὶ ἐδασανίσθησαν. Οὐδὲ καθαρῶς Τουρκικὸν χωρίον προσεβλήθη ἢ ἐδοχῆθη, οὐδεμίαν Ὀθωμανικὴ οἰκία διηρπάγη. Οὐδὲν Τζαμίον ἐβεβηλώθη ἢ κατεστράφη...

Αἱ διακηρύξεις αἵτινες ἐγένοντο ἀπὸ τῆς ὑψίστης αὐθεντίας τῆς ὑψίστης Βουλευτικῆς συνέλευσεως τοῦ κόσμου ἐπέφεραν τότε μέγα ἀποτέλεσμα, δὲν ἐξήλειψαν μὲν τὰς ὑποψίας ἀλλὰ πραγματικῶς ἀπεστόμισαν καὶ ἀπέκοψαν αὐτάς, ὅσον ἀπέβλεπε τὸ ἐπικρατοῦν κοινὸν αἶσθημα ἐν τῇ γῆρα ταύτῃ, ὥστε ἔτιαν πάλιν κατὰ τὴν 1ην Αὐγούστου τὸ ζήτημα τῶν Βουλγαρικῶν ὠμοτήτων ἠγέρθη ἐκ νέου, Βουλευτὴς τις καὶ οὐχὶ νέος ἐστigmάτισεν, ὡς λέγει ὁ κ. Ρῶς ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ «Χρονικῶν» τοὺς κοιμητικὸς λόγους κατὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Ἄλλ' ἡ γλῶσσα τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἠκούσθη μόνον ἐν τὸς τῶν ἀκτῶν τούτων, ἠχῆσε καὶ ὅλην τὴν ἐκπεπληγμένην Εὐρώπην, ἔφθασε μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ χμρισητήθη ἐκεῖ. Ὁ «Ἄνατ. Ταχυδρόμος», ὑπῆρξε τόσον τόλμηρὸς ὥστε ἐπέκρινε διακήρυξιν ἀποδοθείσαν εἰς τὸν ὑπουργὸν ὅτι ἡ ὄθιεν καύσις τῶν τεσσαράκοντα κορασίων εἶχεν εὔρεθῆ ψευδῆς, ἀνακρίσεων γενομένων. Διὰ τὸ πταῖσμα τοῦτο δι' εἰδοποιήσεως ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τύπου τῆς Τουρκίας, ἦν ὑποσυνάπτω ἐκ τοῦ ἀρχετύπου γαλλικοῦ καὶ ἤτις ἀφορᾷ τὴν ἀμεροληψίαν τῶν ἀρχηγῶν τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰς ὀθῆθεν παρεκτροπὰς ἐν Βουλγαρίᾳ, σημειώσατε τοῦτο συνέθη, τῇ 9ῃ Αὐγούστου, ἡ ἐφημερὶς ἐπαύθη. (*)

(*) ΓΥΨΗΛΗ ΠΥΛΗ.

Ἰπουργεῖον Ἐξωτερικῶν.

Τὸ γραφεῖον τοῦ Τύπου

Ἰδὲν τὸ φύλλον τῆς ἐφημ. «Ἀνατολικοῦ Ταχυδρόμου» τῆς 8 Αὐγούστου.

Πέντε απόπειραι εἶχον γείνει ὅπως ἀποκαλυφθῆ τὸ ἔτι μυστήριον ἐν τῇ ἐπισήμῳ διανοίᾳ ἀλλ' ἕκτη καὶ ἐβδόμη ἀπόπειρα ἐπικολούθησε τῇ 9ῃ καὶ 11ῃ Αὐγούστου. Μετὰ τῆς ἀληθοῦς Βρετανικῆς ἀποφάσεως ὁ κ. Ἀσχλεῦ ἤνοιξε τὸ ζήτημα εἰς συζήτησιν τῇ 11ῃ καὶ ἱκανῶς ὑπεστηρίχθη καὶ τὴν φορὰν ταύτην εὐχάριστον νὰ τὸ λέγη τις, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς Βουλῆς ἢ γλῶσσα τῆς φιλανθρωπίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φρονήσεως ἠκούσθη.

Ἦτο περὶ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς Βουλευτικῆς συνόδου. Ἡ πράξις τοῦ κ. Ἀσχλεῦ ἦτον ἰδιαίτως καταλλήλος, διότι εἶχε δικαίωμα ὅπου οὐδαὶς ἠδύνατο νὰ ἀμφισβητήσῃ, νὰ παρουσιασθῆ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ λόρδου Παλμερστοῦνος. Ὁ δὲ ἰσχυρὸς λόγος τοῦ κ. Χαρκούρ ἐστιγματίσθη ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ μετὰ πολλῆς ζωηρότητος, Ἐβδαιώθη δὲ ἀπ' αὐτῆς «τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποθέσεως, ἡ κυβέρνησις «συνεχῶς ἐλάμβανεν, ἀπὸ τοῦ Πρέσβευς πληροφορίας «περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν Βουλγαρίᾳ... Ὁ ὑπουργὸς ἐξέλεξεν ἰδιαιτέρας μαρτυρίας ἵνα ἀντικρούσῃ τὰς λεπτομερείας, περὶ ὧν δὲν εἶμαι ἔτι ἱκανῶς πεπληροφορημέ-

---

Ἐπειδὴ τὸ φύλλον τοῦτο λόγον ποιούμενον ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ἐπιθεωρῆσαι περὶ τῶν διακηρύξεων τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἐνώπιον τῆς Βρετανικῆς Βουλῆς περὶ τῶν δῆθεν παρεκτροπῶν τῶν διαπραχθεισῶν ἐν Βουλγαρίᾳ λαμβάνει ἐφ' ἑαυτοῦ ὡς εἰδὸς τι καυχήματος τὴν πρωτοβουλίαν τῆς δημοσιεύσεως τῶν ὑποθετικῶν τούτων ἐγγλημάτων.

Ἐπειδὴ τὸ προμνημονευθὲν φύλλον καταγράφεται τὴν σιωπὴν, ἣν ἐτήρησεν ἡ Διεύθυνσις τοῦ Τύπου ὅσον ἀφορᾷ αὐτὸ εἶτε ἀσκόπως ἢ ἕνεκα ὑπερβολικῆς ἀνεκτικότητος, ἐπάγον ἐκ τούτου ὅτι αἱ βεβαιώσεις του ἦσαν βάσιμοι καὶ ὅτι αἱ διακηρύξεις τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Βρετανικοῦ ὑπουργείου εἶναι μεροληπτικαί.

Λαθὼν τὰς διαταγὰς τῆς Αὐτοῦ Ἐξουχότητος τοῦ ὑπουργοῦ Διατάσσει,

Ἐπι τῇ ἡμερῇ α' Ἀνατολικὸς Ταχυδρόμος παύεται καὶ μένει πεπαυμένη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς γνωστοποιήσεως τῆς παρούσης διαταγῆς.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει 9 Αὐγούστου 1876.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Τύπου

ΒΑΑΚ

νος όπως αποφανθῶ. Ἄλλ' ὅ,τι παρατηρῶ εἶναι ὅτι καὶ κατὰ τὴν 12ην Αὐγούστου εἶτα ἀποτελεσματικῶς ἀπέκρυψε τὸ κύριον ζήτημα ὅπερ ἦτον ἐὰν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἢ λαμβάνουσα παρ' ἡμῶν καὶ ἠθικὴν καὶ πραγματικῶς ὕλικὴν ὑποστήριξιν ἦτον ἢ ὁὐκ ἦτον ἐνοχός, διὰ τῶν πρακτόρων αὐτῆς καὶ διὰ τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ ἀνταμιωθῆς τῶν πρακτόρων αὐτῆς, παρεκτροπῶν τῶν ὁποίων μισητότεραι οὐδέποτε ἠτίμασαν τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Ὡς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τὸ ζήτημα ἦτον ἀκόμη ζήτημα «ἐμφυλίου πολέμου γενομένου ὑπὸ περιστάσεις κτηνωδίας θυσιαστικῶς οὐχὶ ἀπαρδειγματίστου ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ» (*) δηλ. τῇ Βουλγαρίᾳ. Ἐπανάληψις γλώσσης εἴτε ἀμαθείας εἴτε χαμηλοῦς συκοφαντίας λαοῦ ἐν καὶ αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ αὐταὶ περιέγραψαν ἐργατικῶν, ἀπλοϊκῶν καὶ ἥπιον. (**)

Τοιαῦτα λοιπὸν εἶναι τὰ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος ληφθέντα βήματα διαρκούσης τῆς Βουλευτικῆς συνόδου, ὡς πρὸς τὰς Βουλγαρικὰς ὁμότητες, πρὸς φωτισμὸν τῆς χώρας ὡς τινες δύνανται νὰ νομίζωσιν ἢ πρὸς διατήρησιν αὐτῆς ἐν τῷ σκότει ὡς δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἰς ἄλλας ἡττον φιλόφρονας διανοίας.

Οὐχὶ τὸ ἐλάχιστον μέρος τῆς ὑπὸ τῶν «Ἡμερησίων Νέων», προσενεχθείσης ἐκδουλεύσεως εἶναι ὅτι ἐγένετο τὸ αἶτιον τῆς ἀποστολῆς ἐπὶ τοῦ τόπου Ἀμερικανικῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς. Πληρεστάτην πίστιν ἔχω εἰς τὴν τιμὴν καὶ διανοητικότητα τοῦ κ. Βάριγγ ὅστις ἀνέκρινεν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας διότι ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ σὴρ Ε. Ἐλλιοτ καὶ διότι νομίζω ὅτι προσωπικῶς εἶναι ἄξιός αὐτῆς. Ἀλλὰ ὁὐκ ἀπεστάλη νὰ ἐρευνήσῃ εἰ μὴ τὴν 19ην Ἰουλίου, τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἓνα μῆνα μετὰ τὰς πρώτας ἐπερωτήσεις ἐν τῇ Βουλῇ. Μόλις εἶχε διατρίψει δύο ἡμέρας ἐν Φιλιππουπόλει καὶ ἔστειλεν ἐνταῦθα μεθ' ὅλης τῆς ταχύτητος ἀρχὰς τινος μελλούσης ἐκθέσεως. Μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τούτων ὑπῆρχεν ὁ ὑπολογισμὸς αὐτοῦ περὶ τῶν φόνων

(*) Ὅρα «Χρόνον» Αὐγούστου 12.

(**) Ὅρα ἔκθεσιν ἐκ Φιλιππουπόλεως εἰς ἣν μετ' οὐ πολὺ θὰ ἐπαγέλω.

ἔξ ἀνάγκης ἀπέχων τῆς τελειότητος, καὶ ἀνήρχετο εἰς δώδεκα χιλιάδας. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ κ. Σκαίλερ εἰς 15,000 “τοῦλάχιστον,.. Τὸ φύλλον περιέχον τὸ ἔγγραφο τοῦτο εἶναι σχεδὸν τὸ μόνον ἐν (τοῖς ἐσχάτοις βουλευτικοῖς ἐγγράφοις (Τουρκία ἀριθ. 5) “τὸ παρουσιασθὲν εἰς ἀμφοτέρας τὰς Βουλὰς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος, ὅπερ ὡς πρὸς τὸ κύριον ζήτημα ἀεῖζει καὶ τι περισσώτερον ἀχόρου.(*) ’Ανέγνων τὴν συλλογὴν ἐκείνην μετὰ θλίψεως καὶ ταπεινώσεως προκληθείσης ἐπὶ τῷ εὐρήματι ὅτι ἦτο τὸ μόνον ὅπερ ἐν μηνὶ Αὐγούστου ἔλη ἡ δύναμις καὶ πᾶσαι αἱ ὑποσχέσεις τῆς Κυβερνήσεως ἠδυνήθησαν νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῶν φρικωδῶν γεγονότων, τὰ μέγιστα καὶ αἰσχίστα τῶν ὁποίων συνέβησαν ἐὰν μὴ ἐν Ἀπριλίῳ ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου. Ἡ ἐκθεσις τοῦ κ. Βάριγγ ὑφίσταται ἄνευ ἀμφιβολίας δι’ ἡμᾶς ἀλλὰ μόνον εἰς ἐλπίδας. Ὅταν φθάσῃ θὰ τὴν ὑποδεχθῶμεν μετὰ πίστεως καὶ ὠφελείας καίτοι ἂς ὤμειν ὑπερβέβαιον, ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις θὰ ἀνέγγρασε τὸ ἐπ’ αὐτῇ ὅπως τυφλώσῃ καὶ ἀπατήσῃ καὶ ἀποπλανήσῃ αὐτόν. Ἄλλ’ εἶναι ἄρα γε ἐπίσης βέβαιον ὅτι οὕτω θὰ γείνη δεκτὸν ἐν ἔλη τῇ Εὐρώπῃ; Ἡ μεθ’ ἑσᾶ συνέβησαν δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι πρέπει; Εἶναι δυνατόν ὅταν φανῇ νὰ ἀμφισβητήσῃ καὶ διορθώσῃ τινὰ τῶν ἐνώπιον ἡμῶν, εἶναι δυνατόν νὰ πορισθῇ ὀλίγα ἐκ τοῦ τρομεροῦ συνόλου. Μία τῶν λυπηροτέρων περιστάσεων ζητήματος τοιούτου εἶναι, ὅτι ἀσκόπως καὶ ἀκουσίως ἀδικουῦνται οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ περιστάσει ἀκόμη καὶ ἐν ταῖς ἀναγκαιοτάταις καὶ λογικωτάταις προσπάθειαις πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τῆς δικαιοσύνης. Τὰ ζητήματα ταῦτα δὲν ἐπιτρέπουν ἀπόλυτον ἀλλὰ μόνον λογικὴν τινα βεβαιότητα. Ὅ,τι ἤδη φαίνεται βέβαιον ὑπὸ ταύτῃ τὴν ἐννοίαν (ἐκτὸς τῆς καθημερινῆς κακοδοικίσεως ἧτις ἐξαφανίζεται ἐνώπιον τῶν Βουλγαρικῶν φρικαλεοτήτων) εἶναι αἱ καθολικαὶ σφαγαί.

“Φόνος αἰσχροτάτος, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρίστῃ αὐτοῦ μορφῇ εἶναι, ἀλλ’ οὗτος αἰσχροτάτος, παράδοξος καὶ παρὰ φύσιν, (**)

(*) Ὅρα Ἐγγραφο ἀριθ. 5. σελ. 5.

(**) Ὅρα Ἀμλέτου Α. 5.

χνητή και καλλιεργημένη αμότης, ή μόνη καλλιεργεια επί τῆς ἐποιάς κauxάται ή Τουρκία— ή ἀψήφησις φύλου και ηλικίας— ή αίσχρα κτηνώδης ἀσέλγεια— και δλόκληρος βιαία παρανομία ήτις ἔτι μένει ἐν τῇ χώρᾳ. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων και ἀλλαχοῦ οἰαιδήποτε και ἂν ἦσαν αἱ ἐσωτερικαί μου πεποιθήσεις ἀπεποιήθην νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἀμωτήτων τούτων μέχρι οὗ θὰ ὑπῆρχε καθαρά και ὑπ' εὐθύνην δεδομένη μαρτυρία ἐνώπιόν μου. Ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τοιαύτης μαρτυρίας δὲν ἐβοήθησα τὸν κ. Ἀσγλεῦ κατά τὴν ἱποτικὴν αὐτοῦ ἔφοδον ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδριάσει τῆς Βουλευτικῆς συνόδου. Ἄλλ' ή ἔκθεσις τοῦ κ. Σκάιλερ σὺν τῇ ἐκ Βερολίνου και τῶ προλόγῳ τοῦ κ. Βάριγγ κατά τὴν ἐμὴν γνώμην βαρύνουσι τὴν πλάστιγγα και καθιστῶσι τὴν εὐθύνην τῆς σιωπῆς τοῦλάχιστον ἐφ' ἐνός, ὅστις ἦτον εἰς ἐκ τῶν αἰτίων τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, μεγίστην και ἀφόρητον.

Ἐκφράζω λοιπὸν τὴν εὐγνωμοσύνην μου τῇ κ. Σκάιλερ καὶ τῇ Κυβερνήσει ήτις ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐπιτοπίως. Εἶναι λίαν ἀργά ὡς ἤδη εἶπον νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ πείσωμεν τὴν Εὐρώπην δι' ἰδίας ἡμῶν ἐκθέσεως. Ἡμεῖς ἴσως εἴμεθα σκεπτικοὶ ὡς πρὸς Ρωσικὰς ἐκθέσεις. Ἐκαστον Εὐρωπαϊκὸν Κράτος ὑπόκειται μᾶλλον ἦτον εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς προλήψεως. Ἄλλ' ή Ἀμερικὴ οὔτε συμμαχίας ἔχει μετὰ τῆς Τουρκίας ἀλλ' οὔτε και μῖσος κατ' αὐτῆς, οὔτε σχέδια ὠφελείας διὰ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς.

Εἰσέρχεται εἰς τὸ ζήτημα ἀπλῶς ἔνεκα τῆς εὐρείας ἀνθρωπιστικῆς φύσεως αὐτοῦ. Δὲν ἔχει Ἀμερικανικὰ συμφέροντα ὅπως τὴν παρασύρουν ἐκ τῆς ἀκραιότητος αὐτῆς και διαφθείρωσι τοὺς σκοποὺς τῆς.

Ἡ βάσις λοιπὸν ὅσον ἀφορᾷ τὰς μαρτυρίας ἐφαίνετο ὅτι ἦτον ἀρκετὰ πρὸς πρόκλησιν ἔργων, ὅτε ἐν ᾧ γράφει νέα μαρτυρία φθάνει εἰς ἐμὲ διὰ τῆς φιλοφροσύνης τοῦ κ. Μουσοῦρου, εἶναι Γαλλικὴ μετάφρασις ἐκθέσεως περὶ τῶν Βουλγαρικῶν συμβάντων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22ας Ἰουλίου παρουσιασθεῖσα εἰς τὴν Ὄθωμανικὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ ἐπιτροπῆς Ὄθωμανῶν και Χριστιανῶν προδύχοντων και ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ

Συμβουλίου τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐπειδὴ προσφέρεται ὡς ἐπίσημος ἔκθεσις Τουρκικὴ (κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἐδῆ ἐφένδη περὶ τῆς Νομαρχίας Ἀδριανουπόλεως) ἐλπίζω ὅτι χάριν τοῦ δικαίου θὰ ἀναγνωσθῆ ἔκτενῶς, ἴσως ἄλλοι φρονήσωσιν ἄλλα περὶ αὐτῆς. Δὲν δύναμαι ἢ νὰ τὴν ἀποκηρύξω ἀμέσως ὡς ἀτιμωτικὸν ἔγγραφον ἐπιβεβαιούν διὰ τοῦ ἠθικοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ καὶ αὐτὰ τὰ χειρότερα μέρη τῆς κατηγορίας. Μεθ' ὅσα ἐγένοντο θὰ ἦτο παρὰ πολὺ νὰ ἀναμῆνῃ τις λόγον μετανοίας ἢ αἰσχύνῃς ἄλλ' οὐδὲ λέξιν λύπης ἢ συμπαθείας περιέχει. Ἡ ἐκθέτουσα ἐπιτροπὴ ἢ ἐφωδιασμένη διὰ δυνάμειν τοῦ Κράτους ἀπορεῖ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπανέστησαν κατὰ τῆς «πατρικῆς, Κυβερνήσεως, τῆς περιγράφει ὡς εἰρηνικὸν, ἀπλοῦκόν, καὶ ἤπιον λαόν καὶ εἶτα τοὺς κατηγορεῖ ἔκτενῶς ἐπὶ φόβοις, θηρώσεσιν, ἀνασκολοπίσεσιν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ τέκνων ἀδιακρίτως μετὰ τῆς ἄκρας λεπτότητος ἐν τῇ ὡμότητι. Ἐκ τῶν μᾶλλον ὀρισμένων καταμαρτυριῶν ὅς περιέχει μία εἶναι αὕτη ὅτι ἀναφέρει εἰς ἀπόδειξιν τῶν βαρβάρων καταστροφῶν τῶν διαπραχθεισῶν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τὴν καταστροφὴν γεφύρας πινὸς μεγάλῃς τοῦ σιδηροδρόμου.

Εἶναι πλήρῃς ἐπαίνων τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀνεκτικότητος τῶν στρατευμάτων τῶν ἀρχηγῶν καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ πληθυσμοῦ, κατηγορεῖ τοὺς διανοίξαντας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Τουρκικὴν ταύτην «Κόλασιν, ὡς «φαντασιώδεις μυθοποιούς σκοτεινῶν ἐπεισοδίων,». Οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ ἀποδεδειγμένου γεγονότος ὅτι πτώματα ἐσφαγμένων γυναικῶν καὶ τέκνων κεῖνται ἐν πληθού ἄταφα καὶ ἐκτεθειμένα· πλὴν τῷ ὄντι προσθέτει ὅτι ἐν Πρεστανίτση τῶν ἐπαναστατῶν τινες ἐφόνευσαν τὰς ἰδίας γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν.

Ἐχοῦσα δὲ ἡμερομηνίαν κατὰ τριμηνίαν ὀφαιτέραν τῆς πρώτης ἐκρήξεως καὶ πλήρῃς φρικωδῶν κατηγοριῶν ἐν οὐδεμιᾷ σχεδὸν περιστάσει περιέχει τοιαύτας λεπτομερείας ὥστε νὰ δύναται τις νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ ψεῦδος δι' ἐρεῦνης ἐκ μαρτυριῶν καὶ κλείει διὰ ἰδιαίτερας λεπτομεροῦς ἀφηγήσεως Πανσλαβιστικῆς τινος φυλλαδίου τυπωθέντος ἐν Μόσχᾳ τῷ 1867 ! Ἐπειτα ὡς ἐν ἐπιλόγῃ ἔρχεται ἐν πρωτότυπον ἔγγραφον πρὸς ἀπόδειξιν πε-

ριέχον ἐν εἴδει Κατηγήσεως τὰ σχέδια καὶ τὰς ὁδηγίας τῆς μεγάλης Βουλγαρικῆς συνωμοσίας καὶ εἶναι υπογεγραμμένον ὑπὸ ἑωδέκα ὀνομάτων ἀτόμων ἄνευ ῥητῆς ὁμολογίας ἢ επαγγελ-
ματος, οἵτινες ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν δυνατόν νὰ ἦσαν οἱ μᾶλλον ἀσήμαντοι ἀνθρώποι τῆς χώρας. Ἡ ἔκθεσις ὁμῶς λέγει ὅτι οἱ ἐ-
παναστάται εἶχον ὁδηγίας νὰ σφάζωσι τὸν Μωαμεθανικὸν πλη-
θυσμὸν. Τὸ μόνον ἔγγραφον τὸ ἐπισυναπτόμενον ἐν τέλει πρὸς ἀπόδειξιν τῶν κατηγοριῶν περιέχει μετ' ἄλλων ἀυστηρο-
τάτων διατάξεων καθ' ὅσον ἤθελον νὰ ἀντισταθῶσι τὰ ἐξῆς.

Ἐρώτησις 13. Τί πρέπει νὰ γείνη εἰς τοὺς Τούρκους ἐκεί-
νους οἵτινες θὰ ὑπετάσσοντο ;

Ἀπάντησις. Νὰ θέτωνται ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πρα-
κτόρων ἡμῶν οἵτινες θὰ τοὺς ὁδηγῶσιν εἰς τὸ κέντρον τῆς
ἐπαναστάσεως, ὅθεν θὰ ἀποστέλλωνται μετὰ τῶν οἰκογενειῶν
καὶ τῶν ἡλικιωμένων αὐτῶν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων οἰκο-
γενειῶν κατελιγμένα ἔνθα ἀσφαλείας μέρη. “Νὰ ζῶσιν ἐκεῖ
ὡς ἀδελφοὶ ἡμῶν. Εἶναι καθῆκον ἡμῶν νὰ φροντίζομεν ὑπὲρ
τῆς θρησκείας των ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως ἐφ' ἧς καὶ ὑπὲρ τῆς
ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἰδίου ἡμῶν λαοῦ.”

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐκθέσεως ταύτης τῆς Τουρκικῆς ἐξελεί-
φει ἀπὸ τῆς διανοίας μου πᾶσαν ἀμφιβολίαν. Τὰ γεγονότα
ἐν συνόλῳ εἶναι ἱκανῶς ἀποδεδειγμένα, τὸ δεύτερον καὶ σπου-
δαιότερον μέρος τῆς ἐρεῦνης εἶναι ὅποιαν σχέσιν ἔχομεν ἡμεῖς
μετ' αὐτῶν.

Ο ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ ΕΝ ΤΩ ΛΙΜΕΝΙ ΒΕΣΙΚΙΩΝ,

Τῆ 20ῃ Ἀπριλίου ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη ἐν Βουλγαρίᾳ.
Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου αἱ φρικαλεότητες εἶχον φθάσει
τὴν ἀκμὴν αὐτῶν. Τότε οὐδὲν ἐνδιαφέρον εἶχομεν ἐν αὐταῖς
εἰ μὴ τοῦτο ὅτι ὑπεστηρίζομεν μάλα τυφλῶς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ,
ἐν τοῖς συμβουλίαις τῆς Εὐρώπης, τὸ ὑποτιθέμενον συμφέρον
τῆς Δυναμείας ἧτις οὕτω ἠτίμαζεν ἑαυτήν.

Τῆ 9ῃ Μαΐου ὁ αἰρ. E. Ἐλλιот φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε πλη-

ροφορίας ἐκ τῶν προξένων περὶ τῆς Βουλγαρίας, εἰ μὴ μόνον (περίεργον) ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῆς 6ης Μαΐου(*) ὅτι ἔσον ἐφαίνετο οἱ Τούρκοι δὲν διέπραττον βιαιοπραγίας κατὰ τῶν εἰρηλικῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ παρατηρῶν μεγάλην ἔξαψιν τῶν Μωαμεθανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀγορὰν ὄπλων φρονίμως ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Βρεττανὸν Ναύαρχον τῆς Μεσογείου ἐκφράζων αὐτῷ ἐπιθυμίαν νὰ φέρῃ “τὸν ὑπ’ αὐτὸν,, στόλον εἰς τὸν λιμένα τῶν Βεσικίων. Ὁ σκοπὸς ἦτον ἡ προστασία τῶν Βρεττανῶν ὑπηκόων καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐν γένει(**). Ἡ φρόνιμος αὐτῆ πράξις τοῦ πρεσβευτοῦ συμφώνως πρὸς τὰς τῶν πρέσβειων τῶν ἄλλων δυνάμεων οἷαιες φαίνεται ὅτι ἔλαβον ὅμοια μέτρα ἀνεκοινώθη τῷ λόρδφ Δέρβυ τῇ 9ῃ Μαΐου δι’ ἐπιστολῆς καὶ τηλεγραφήματος(***). Τῇ 5ῃ εἶχε συμβῆ ὁ φόνοσ τῶν προξένων τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας ἐν Θεσσαλονίκῃ. Τῇ δὲ 15ῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἐγνωστοποίησεν ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ὅτι ὁ στόλοσ εἶχε διαταχθῆ νὰ μεταβῆ εἰς Βεσίκια, ὅτι τὸ “Swiftsure,, εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ (ὡσ ὁ σὶρ E. Ἐλλιστ εἶχε ζητήσῃ) τὸ “Bittern,, εἰς Κωνσταντινούπολιν(****) Τὰ μέτρα ταῦτα ἦσαν κατ’ οὐσίαν φρόνιμα καὶ καθαρῶσ εἰρηνικά, εἶχον καλῶσ ἐννοούμενα οὐδεμίαν πολιτικὴν ὄψιν ἢ ἂν εἶχόν τινα ἦτον ἀντιτουρκικὴ μᾶλλον ἢ φιλότουρκος.

Ἄλλ’ ὅμως ὑπῆρχον λόγοι καὶ λόγοι ἰσχυροὶ ἵνα μὴ ἀφελθῆ τὸ κοινὸν νὰ εἰκάτῃ ἀορίστωσ τὴν σημασίαν τοσοῦτον σπουδαίας πράξεωσ ὡσ τῆσ κινήσεωσ ναυτικῆσ δυνάμεωσ πρὸς χάωσαν τεταραγμένην καὶ δι’ ἐπαναστάσεωσ καὶ ἐκρήξεωσ φονικοῦ φανατισμοῦ.

Τῷ 1853, ὅτε αἱ μετὰ τῆσ Ρωσσίας διαπραγματεῦσεἰσ εἶχον λάβει χαρακτῆρα σοβαρὸν καὶ σχεδὸν ἀπέλπιδα ὅτε ὁ Ἄγγλικὸσ καὶ ὁ Γαλλικὸσ στόλοσ ἐστάλησαν πρὸς Ἀνατολάσ οὐχὲ ὡσ μέτρον πολέμου ἀλλ’ ὡσ παρασκευῆσ εἰς πόλεμον καὶ ἐγ-

(*) Ὅρα Κοινὸσ. Ἐγγραφα Τουρκ. ἀριθ. 3 σελ. 145.

(**) Ἐγγρ. ἀριθ. 3 σελ. 146. (***) Αὐτόθι σελ. 129.

(****) Αὐτόθι σελ. 147.

ηδύτατον πρὸς πόλεμον. Τὸ βῆμα ἦτον ὡς μετάβασις ἀπὸ συζήτησεως εἰς κατάστασιν ἀγανακτήσεως προηγουμένην τοῦ πρώτου κυπήματος. Τὸ δὲ μέρος ἔνθα καὶ τότε ἐστάλησαν ἦτον ὁ λιμὴν Βεσικίων. Ἐν ἐλλείψει εἰδήσεων πῶς ἠδύνατο τὸ Βρετανικὸν ἔθνος νὰ ἀποτραπῆ ἀπὸ τῆς πίστεως ὅτι ἡ αὐτὴ πρᾶξις ἢ πραχθεῖσα τῷ 1853 εἶχε τὴν αὐτὴν σημασίαν;

Πρόδηλον εἶναι ὅτι ὁ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς καλῶς ἐγνώριζε τὸν κίνδυνον τοῦτον τῇ 10ῃ Μαΐου, ἐζήτησε παρὰ τοῦ σὶρ Ε. Ἐλλιοτ λεπτομερῆ ἔκθεσιν τῶν λόγων οἵτινες τὸν ὠθῆναι νὰ ἐπιθυμῆσῃ τὴν παρουσίαν τοῦ στόλου ἐν τῷ λιμένι Βεσικίων(*). Ὑπέδειξεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τὴν Σμόρνην ὡς καταλληλότερον μέρος καὶ τοῦτο πραγματικῶς διέταξεν ἀλλ' ἐνέδωκε καὶ πιστεύω ὅτι εἶχε πλήρως δίκαιον ἐνδίδωαι εἰς τὰς ἐπανειλημμένας παρατηρήσεις τοῦ Πρεσβευτοῦ.

Ἡ Κυβέρνησις τότε ἐγνώριζε τὸν καθαρῶς εἰρηνικὸν χαρακτῆρα τοῦ μέτρου καὶ ὅτι ἐπίσης ἠδύνατο νὰ παρεννοηθῆ ἐπικινδύνως.

Ὑπῆρχε καὶ ἄλλος λόγος ὑπὲρ τῆς ἀσφαλίσεως αὐτοῦ κατὰ παρεννοήσεως. Ἀκριβῶς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βερολίνου ἤτοιμαζέτο. Ἠγγέλθη ὑπὸ τοῦ λόρδου Ὅδον Ρῶσσελ εἰς τὸν λόρδον Δέρβυ τῇ 13ῃ Μαΐου ὥστε τῇ 15ῃ ἀπέστειλεν εἰς τὸν λόρδον Ὅδον ἐκτεταμένην μᾶλλον ἀπολογίαν ἢ ἐπιχειρήματα κατ' αὐτοῦ(**). Ἐγνώσθη ἐν Εὐρώπῃ ὅτι εἶμεθα ἐν διπλωματικῇ διχονοίᾳ μετὰ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως μετὰ τῆς Ρωσσίας. Ἡ ἀπὸ συζήτησεως καθαρᾶς καὶ ἀπλῆς εἰς συζήτησιν ὑποστηριζομένην διὰ ἐπιδειξέως ἰσχύος εἶναι μετάβασις ἀπειροῦ καὶ ζωικῆς σπουδαιότητος. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ στόλου εἰς τὸν λιμένα τῶν Βεσικίων δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἐξηγηθῆ (ἐν ἐλλείψει ἄλλης ἐξηγήσεως) ὡς σημαίνουσα τοιαύτην μετάβασιν καὶ ἐν τούτοις πᾶσα ἐξήγησις ἔλειπε. Προσδοκία βήξεως ὑπῆρχεν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ κοινοῦ. Τὰ Ρωσικὰ χρο-

(*) Ὅρα Ἔγγρ. ἀριθ. 3 σελ. 120.

(**) Αὐτόθι ἀριθ. 3 σελ. 131.

Ἐγγραφα ὑπετιμήθησαν σπουδαίως ὑπὸ πανικοῦ φόβου πολέμου, ὅτι κόμματισταὶ ἔχαιρον ἐπὶ διπλωματικῇ θριάμβῳ καὶ ἐπὶ τῇ αὐξήσει τῆς λεγομένης γοητείας ἡμῶν, τῆς κατάρας κατ' ἐμὴν γνώμην πάσης ὀρθῆς πολιτικῆς.

Ὁ Τουρκὸς ἐνεθάρρυνθη εἰς τὴν διάθεσίν του πρὸς ἀντίστασιν, καὶ τοῦτο ὡς ἤδη γινώσκομεν ἐν ᾧ αἱ χεῖρές του ἦσαν ἐρυθραὶ ἐκ Βουλγαρικοῦ αἵματος, ξένοι πρωτεύουσαι ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ φιλοπολέμῳ ἐξάψει τοῦ Λονδίνου. Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις οὐδὲ λέξιν εἶπεν.

Ἡ σωπὴ ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἦτον ἱκανῶς κακὴ· ἀλλ' ὑπῆρξαν χειρότεροι ἢ σωπηλοί. Ἐπροξένησαν τὴν κλαγγὴν τῆς παρασκευῆς νὰ ἀκουσθῇ ἐν τοῖς ναυπηγείοις, βαθμηδὸν ἡῤ-ξησαν τὸν στολίσκον εἰς ἀληθῆ στόλον. Καὶ πρὸς τούτοις πιστεύω ὅτι ἀληθῶς τὸν ἡῤξησαν κυρίως, οὐχὶ δι' ἀποστολῆς τοιούτων πλοίων ἐχόντων μέγα προσωπικὸν καὶ χρησίμῳ πρὸς ἀποθιβάσμων ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἀνδρῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐνδεχομένων νὰ προσβληθῶσιν ἀλλὰ διὰ τῶν μεγάλων ἐκείνων θωρηκτῶν τῶν ἐχόντων συγκριτικῶς ὀλίγον πλήρωμα καὶ κυρίως ἐπιδεικνύοντων ὑπερηφάνως τὴν πολεμικὴν δύναμιν τῆς Ἀγγλίας. Ἐὰν οἱ λόγοι οὗτοι δὲν εἶναι ἀκριβεῖς ἅς ἀναρθεῖσιν (*).

Καὶ ἡ ἐπιδεικτικὴ αὕτη ὑπεράσπισις τῆς Τουρκίας, ἡ ταραχὴ αὕτη τῆς Εὐρώπης ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἡμῶν μετὰ περιέργου, ὡς ὀφείλω νὰ τὴν ὀνομάσω, διαστροφῆς ἐπὶ ἐβδομάδας ἐβδομάδων, καὶ ἐσυνεχίσθη τοιοῦτοτρόπως ἐν ᾧ μία ἐπεξηγηματικὴ λέξις ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς τοῦ στόλου θὰ ἔπαυε πᾶν κακὸν καὶ θὰ διέλυε καὶ τινὰ ἀναξίαν δημοτικότητα πολὺ ἀκριβῶς ἐξαγορασθεῖσαν.

Ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι, ὅσον δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν, αἱ συνέπειαι τῶν καθολικῶν σφαγῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξηκολούθουν καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει αὐτῶν αἱ ὑπερασπιστικαὶ ἀπαντήσεις τοῦ ὑπουργείου περὶ τῶν Τουρκικῶν κακουργιῶν

(*) Τῇ 27ῃ Ἰουλίου ὁ κ. Δισραῆλης εἶπεν ὅτι ὁ ἐν Τουρκαίᾳ θαλάσσις στόλος συνίσταται ἐξ 20 πλοίων, ἦτοι ἐνδεκα θωρηκτῶν καὶ ἐννέα ἀθωρηκτῶν πολεμικῶν.

εἶχον ἀρχίδει καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει αὐτῶν ἐπίσης αἱ αἰ-
τήσεις τῶν βουλευτῶν περὶ αὐθεντικῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς
Ἀνατολῆς ἐπανεληλυμένως ἀπήντησαν ἄρνησιν ἐπὶ τῷ λόγῳ
ὅτι ἡ προσαγωγή αὐτῶν θὰ ἦτον ἐπιζήμιος εἰς τὴν δημοσίαν
ὕπηρεσίαν. Ἐπι περισσότεραι φιλοφρονήσεις ἐγένοντο ἀποδε-
κται ἐν σιωπῇ δυναμένῃ νὰ σημαίνῃ κατάφρασιν, ἀλλ' οὐδὲν
ἄλλο, παρ' ἐνὸς ἰσοτίμου ἐν τῇ Βουλῇ τῶν λόρδων καὶ δύο βου-
λευτῶν ἐν τῇ τῶν Κοινοτήτων περὶ τῆς ζωηρᾶς πολιτικῆς τῆς
Κυβερνήσεως ἐν Ἀνατολῇ.

Τοιαύτη εἶναι ἡ θεὰ ἣν παρέσχομεν κατὰ τὸ πᾶρελθὸν ἔαρ
καὶ θέρος εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἐπὶ τέλους ἦλθεν ἡμέρᾳ ἀποκαλύψεως, ὁ λόρδος Δέρβυ ὁ-
πεδέξατο τῇ 14ῃ Ἰουλίου ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν
πολυμελῆ καὶ σπουδαίαν ἐπιτροπὴν, πόρευθεῖσαν ἐκείσε χά-
ριν τῆς εἰρήνης ἣν ἐγκαρδίως ἐπεύχομαι καὶ τῆς μὴ ἐπεμ-
θάσσεως, λέξεως ἧτις κατ' ἐμὴν γνώμην ὀφείλει νὰ ἐξηγηθῆ;
ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀνατολὴν, μετὰ δικαίας ἐπόψεως τῶν
ἐντίμων συμφωνιῶν ἡμῶν καὶ τῶν ὑποχρεώσεων αἱ ἐπιβάλ-
λουσιν ἡμῖν. Οἱ κύριοι οὗτοι σδδῶλος ἐπεδοκίμαζον τὴν ἐν τῷ
λιμένι τῶν Βεσικίων ἐπίδειξιν. Ὁ λόρδος Δέρβυ τὴν ἐδικαίωσεν
ἐπιτρέπων πρώτῃν ἤδη φοράν εἰς τὴν μερίδα ἐκείνην τῆς Βουλῆς
καὶ τοῦ κοινῶ αἰτίνας ἀπέτέλουν τὴν ἐπιτροπὴν νὰ γνωρίσωσι
τὴν ἀλήθειαν. Εἶπεν ὅτι ἐστᾶλη τῇ αἰτήσει τοῦ σίρ Ε. Ἐλλιστ
πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Χριστιανῶν κατὰ ἐνδεχομένης ἐκρήξεως
τοῦ φανατισμοῦ τῶν Μωαμεθανῶν. Ἡ χώρα ἡ μέγα μέρος
αὐτῆς ἤσθάνθη ἀνακούφισιν καὶ εὐγνωμοσύνην. Ἀλλὰ τὸ κα-
κὸν ὅπερ εἶχε τελεσθῆ, διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ τολμῶ εἰπεῖν διὰ
τῆς ὕλικῆς συνδρομῆς τῆς χόρηγηθείσης τῇ Τουρκίᾳ, διαρκου-
σῶν τῶν αἱματοστικτικῶν ἐκείνων ἐδδομάδων, (ὁ σερβικὸς πόλε-
μος ἐμαίνετο ἤδη) δὲν εἶχε θεραπευθῆ οὐδὲ γδύνατο νὰ θερα-
πευθῆ.

Ἡ ἐπανόρθωσις μέχρι τινὸς τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ κακοῦ
ἐκείνου εἶναι ἤδη τὸ κύριον μέρος τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ λαοῦ
τῆς χώρας ταύτης, διότι πραγματικῶς οἰαυδήποτε καὶ ἂν ἦσαν
αἱ προθέσεις ἡμῶν εἶναι ἔργον ἴδιον ἡμῶν.

Πῶς δὲ ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει ὀφείλομεν νὰ ἀρξώμεθα τοῦ ἔργου τῆς ἐπανορθώσεως ; Ὅστις ἀναγνώστης μὲ συνώδευσέ μέχρι τοῦδε θὰ ἀναμένη ἴσως νὰ ἀπαντήσω εἰς τὴν ἐρώτησιν συμβουλευόν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ λιμένος τῶν Βεσικίων. Ἀλλὰ τοιαύτη ὀφείλω νὰ εἶπω ὅν εἶναι ἡ γνώμη μου περὶ καθήκοντος καὶ πολιτικῆς οὔτε θὰ ἀνεκάλουν τὸν στόλον οὔτε θὰ ἠλάττων αὐτὸν ἔστω καὶ κατὰ ἐν πλοῖον ἢ ἓνα ἄνδρα. Ἐπισήμως εἰδοποιήθημεν ὅτι ἡ κατάστασις τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν εἶναι νῦν φανερώς κρίσιμος, τὸ ἀποτελέσμα τοῦ πολέμου κρέμαται ἔτι ἐπὶ τῆς πλάστιγγος ἦτις ἀμφιταλαντεύεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ὁ καιρὸς καὶ ἴσως ἔξωθεν βοήθεια συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀποσόδησιν τῆς ἀπαριθλήτου ἀνισότητος μεθ' ἧς τὰ γενναῖα ἀλλὰ ἀπειροπόλεμα στίφη τῆς Σερβίας διεξάγουσι τὸν πόλεμον. Μᾶς λέγουσι καὶ μετὰ πολλῆς φανερᾶς πιθανότητος ὅτι ἐὰν ἡ τύχη τοῦ πολέμου στραφῇ κατὰ τῆς Τουρκίας, ἡ συνέπειά θύναται νὰ ᾖ ἐν πολλοῖς νέα καὶ ἐκτεταμένη ἔκρηξις φανατισμοῦ καὶ καθολικῆς τις σφαγῆ. Ἡ ἐλπίς μου λοιπὸν εἶναι διπλῆ, πρῶτον ὅτι διὰ τῆς δραστηρίου πορείας τοῦ λαοῦ τῆς Ἀγγλίας ἢ Κυβέρνησις θὰ παρακινήθῃ νὰ διακηρύξῃ ὠρισμένως, ὅτι μόνον ἕνεκα σκοπῶν φιλανθρωπικῶν ἔχομεν στόλον ἐν Τουρκικαῖς θαλάσσαις καὶ δεύτερον, ὅτι ὁ στόλος θὰ διαιρεθῇ τοιούτῳ ὥστε ἡ δύναμις του νὰ θύναται εὐκόλως νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀποτελεσματικῶς ἐν περιστάσει ἀνάγκης ἐπὶ τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους ἐν ἀρμονίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων ὑπὲρ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἀθίων καὶ τῆς παρακωλύσεως τῆς ἐπαναλήψεως τῶν τελευταίων σκηνῶν ἐνώπιον τῶν ὀπίων καὶ αὐτὴ ἡ κόλασις σχεδὸν θὰ ἡρυθρία.

Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι ἡ τελευταία περὶ τούτου ὁμιλία ἦτον ἢ τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ ἐνόει ὅτι ὁ στόλος ἡμῶν ἦτον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅπως προστατεύσῃ τὰ Βρεττανικὰ συμφέροντά. Διαμαρτύρομαι κατὰ τοῦ συστήματος τούτου τῆς ἐκκλήσεως εἰς τὰς φιλαύτους διαθέσεις ἡμῶν ἐπειδὴ δεικνύει ψευδῆ, ἀποκρύπτει τὴν ἀλήθειαν καὶ διαταράσσει τὸν κόσμον.

Τίς ὕψωσε δάκτυλον κατὰ τῶν Βρεττανικῶν συμφερόντων

καὶ τίς εἶπε λέξιν; Ἐὰν ἡ διακήρυξις εἶναι τι πλεῖστον κενῆς
καυχήσεως σημαίνει ὅτι ὁ στόλος ἡμῶν περιμένει τὴν διάλυ-
σιν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ὅπως ἐπιθέσῃ τὴν πρώτην
καὶ ἰσχυροτάτην χεῖρα ἐπὶ τῶν λαφύρων, ἐὰν αὕτη εἶναι ἡ
σημασία αὐτῆς εἶναι καθαρῶς κακὴ καὶ ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν νὰ
σχηματίσωμεν ὀρθὴν κρίσιν περὶ αὐτοῦ εἶναι ἀνάγκη μόνον νὰ ὑ-
ποθέσωμεν παράλληλον περίστασιν. Τί θὰ ἐλέγομεν ἐὰν ἡ Ρωσ-
σία συνήθροζε στρατὸν παρὰ τὸν Προῦθον ἢ ἡ Αὐστρία παρὰ
τὸν Δούναβιν καὶ ὁ πρίγκιψ Γορτσακόφ ἢ ὁ κόμης Ἀνδράσσυ
διακήρυττον ὅτι ἐτέθη χάριν τῆς ὑπερασπίσεως τῶν Ρωσικῶν
ἢ τῶν Αὐστριακῶν συμφερόντων; Ἴσω κατὰ τὰς ἀσυνήθει-
αύτας περιστάσεις πρὶν περιγράψωμεν τί ὑφείλομεν νὰ ζητῶ-
μεν καὶ ἐπιθυμῶμεν εἶναι καλὸν νὰ θεωρήσωμεν τί πρέπει νὰ ἀ-
ποφεύγωμεν περιεσκεμμένως, ἐν τῷ πορθμῷ δι' ὑφείλομεν νὰ δια-
θῶμεν μετὰ ἢ ἄνευ τῆς Κυβερνήσεως ἡμῶν ὑπάρχουσι πολλὰ
ἀπατηλὰ φῶτα ταπειμένα δι' ἡμᾶς καὶ ὀδηγοῦσιν εἰς βεβαίαν
ναυαγίαν. Ἡ ὑπόθεσις κατήντησεν ὑπερλίαν θλιβερῶς πραγματικῇ
δι' ἡμᾶς ὅπως ἐξεπασζόμεθα ὑπὸ τοῦ φάσματός τῆς Ρωσσίας(*)
πολλάκις ὃ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Τανὺν ὅμως εἶναι τε-
τριμμένον καὶ ἄχρηστον. Ἦδη εἶναι λίαν ἀργὰ ὅπως συλλογισθῆ-
τις, ὡς τὸ ἔπραξε πρό τινας ἀγγίχοντες καὶ καλῶς πεφωτισμένη
ἐσπερινὴ ἐφημερίς, ὅτι ἦτον ἴσως καλὸν θάδεκα ἕως δεκά καὶ
τρία ἑκατομμύρια Χριστιανοὶ ἐν Τουρκίᾳ νὰ μένωσι δυστυχῶς
μᾶλλον ἢ (τοιούτου ἦτον εἰ ἀφελῶς προὔταθῃ ὀλέθημα, διακόσια
ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐν Ἰνδία νὰ στερηθῶσι τῆς Βρεττανικῆς
κυριαρχίας καὶ ἄλλα τρισκόντα ἑκατομμύρια ἐν Ἀγγλίᾳ κα-
ταστῶσι περιφρόντουδες ὑπὸ τοῦ φόβου τοιαύτης καταστροφῆς.
Ἄλλὰ περισσότεραι ἡτιολογημένα ἀπάται μᾶς ἀναμένουσι.
Πρέπει νὰ προσέχωμεν ἀπὸ τῆς ἀπάτης, τοῦ Πρωτεύου ἐκεῖνου

(*) Καὶ ὅμως φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρετὸν διὰ τοὺς ἔλλογους τῆς ἐπαρ-
χίας Βουκιχάμης (κρίνω ἐκ τινος λόγου τοῦ κ Φρήμαντλ) τοὺς
μεταχειρίζονται ὅπως αἱ σιδηροδρομικαὶ ἐταιρίαι λέγεται ὅτι ἐνίοτε μέ-
ταχειρίζονται τὰς δευτερευούσας γραμμάς στέλλουσαι εἰς αὐτάς πᾶν
τὸ ἀχρηστον ἐν ὑψηλοῖς δρόμοις ὀλεθόν.

μετὰ μυρίων μορφῶν. Πρὸ ὀλίγων μηνῶν ὁ νέος Σουλτάνος ὑ-
 πηρέτησε τὴν σειράν του καὶ Ἰκανῶς. Δυσχουρίσθησαν ὅτι ὤφειλε
 νὰ ἔχῃ καιρὸν, ἤδη ἄλλος Σουλτάνος εἶναι ἐν τῇ πελάγει, ἴσως
 θὰ δυσχουρισθῶσιν ὅτι καὶ οὗτος ὀφείλει νὰ λάθῃ καιρὸν. Ἐ-
 πεῖτα ἴσως θὰ ἔλθωσι νέα συντάγματα, φερμάνια καὶ μεταρρυθ-
 μίσεις, προκηρύξεις εἰς τοὺς Τούρκους ἀρχηγοὺς κρατευμάτων ὑ-
 παγορεύσαι ἕκτακτον φιλανθρωπίαν. Πάντα ταῦτα ἡσύχως πρέ-
 πει νὰ λογισθῶσιν ἀπλῶς ὡς ἴσα τῷ μηδενί. Ταύτην τὴν στιγ-
 μὴν ἀκούομεν ὅτι οἱ Τούρκοι ἀπεδέχθησαν τὴν τελευταίαν καὶ
 μᾶλλον περρωτισμένην διάταξιν τοῦ πολέμου ἤτοι τὴν τοῦ Συνε-
 δρίου τῆς Γενεύης. Ἄς ἀπεδέχοντο ἀντὶ τούτου τὸ Βατικανὸν
 συμβούλιον ἢ τὸ Βρεττανικὸν σύνταγμα. Ἄλλὰ πάντα ταῦτα δὲν
 εἶναι οὐδὲ τὰ ὀστρεῖδια πρὸ τοῦ γεύματος, εἴ χειροτέρα εἶναι
 πᾶσα ἀπολογία στηριζομένη ἐπὶ ἐκθέσεων γενομένων ὑπὸ τῶν
 Τουρκικῶν ἀρχῶν περὶ τῶν βιαιοπραγιῶν τῆς Βουλγαρίας. Τὸ
 μέσον τοῦτο ἐδοκιμάσθη πρὸ πολλοῦ διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ
 Ἐδιπ ἐφένδη ὡς ἰδιαίτερου ἐπιτετραμμένου, ὅστις ἀηγεῖται
 ὅτι τὰ κακουργήματα ἦσαν ἐλάχιστα καὶ ὅτι διεπράχθησαν σχε-
 δὸν ἅπαντα ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ κ. Σκαίλλερ ἐπιστήμιως καὶ
 μετὰ Ἀμερικανικῆς εὐθύτητος διακηρύττει ὅτι ἡ ἐκθεσις τοῦ Ἐ-
 διπ περιέχει τινα περὶ ἀντικειμένου τινὸς καὶ “περὶ παγτὸς ἄλ-
 λου ὄλωσ δι’ ὄλου μὴ βασιζόμενα ἐπὶ γεγονότων,, καὶ ὅτι πρα-
 κτικῶς εἶναι “ὕψῃ ψευδῶν,,. Πάλιν ἐν τῶν τελευταίων τεχνα-
 σμάτων εἶναι ὁ χωρισμὸς τοῦ ζητήματος τῆς Σερβίας ἀπὸ τῆς
 Ἑρζεγοβίνης, Βοσνίας καὶ Βουλγαρίας. Πῶς ἐρωτᾷ ἡ “Φύρ-
 δην μίγδην ἐφημερίς,, δύναται ἡ Τουρκία νὰ βελτιώσῃ τὴν
 κατάστασιν αὐτῆς ἐν ᾧ ὁ πόλεμος ἐξακολουθεῖ “Inter arma
 silent leges,, ἤτοι “ἐν πολέμῳ σιωπῶσιν οἱ νόμοι,,. Δότε αὐ-
 τῇ εἰρήνην ὅπως ἐνεργήσῃ μεταρρυθμίσεις. Ἐὰν ὁ λαὸς τῆς
 χώρας ταύτης σπουδάζῃ, ὀφείλει νὰ ἀπορρήψῃ πάντα ταῦτα
 καὶ πάντα ἄλλα τεχνάσματα καὶ νὰ βαδίσῃ ἐμπρὸς ὡς ἂν ἐδά-
 διζεν εἰς τὸν ἦχον τομπάνου καὶ σάλπιγγος κατ’ εὐθείαν, μετὰ
 μιᾶς καρδίας καὶ μιᾶς διανοίας, “Ohne Hast und ohne Rast,,
 “ἄνευ βίας καὶ ἄνευ παύσεως,, εὐθὺς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ.

Ὁ Σερβικὸς πόλεμος ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ μορφῇ εἶναι

διακεκριμένος ὅπως ἀπὸ τῆς κακοδιοικήσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης καὶ αὕτη πάλιν ἀπὸ τῶν Βουλγαρικῶν ὠμοτήτων ἀλλ' εἶναι διακεκριμένα μόνον ὅπως τὰ συμβάντα ἐν τῇ Βαλτικῇ θαλάσῃ κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἦσαν κεχωρισμένα ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Εὐξείνῃ Πόντῳ συμβάντων· ἔχουσι τὴν αὐτὴν ῥίζαν καὶ βεβαίως δεόν νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ φάρμακον, ἐνοῶ ἠθικῶς, καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς δοθησόμενον, διότι ἐάν ἐν μὲν μέρος τοῦ ζητήματος τεθῆ ἐν φωτὶ καὶ τὸ ἄλλο ὑπὸ σκοιάν, τὸ φῶς δὲν θὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν μερῶν καὶ ἡ ἐνοχῆ θὰ ἀποκτίσῃ τὴν ἀτιμωρησίαν.

Ἡ κατὰ τῆς Σερβίας ἄμυνα εἶναι τὸ ἀριστον μέρος τοῦ ζητήματος ὡς πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἡ Σερβία πρὶν ἢ κινηθῆ δὲν εἶχεν ὑπερέχει ἄμεσόν τινα βλάβην· δὲν εἶχε ῥητὴν αἰτίαν πολέμου, δὲν ἔπεται ὅμως ὅτι ἐξετέλεσεν ἀπερίσκεπτον προσβολὴν, ἢ ὅτι πράγματι ἐγένετο ἐνοχος ἠθικῆς τιнос προσβολῆς. Μικρὸν καὶ ἀρτίως συνταχθέν Κράτος μετὰ ἀσθενοῦς Κυβερνήσεως καὶ χερσονήσου χώρας πανταχόθεν περικυκλοῦται ὑπὸ Σλαυικῶν πληθυσμῶν, κατὰ τρία δὲ τέταρτα τῶν ὁρίων τῆς ὑπὸ τυραννουμένων καὶ κακῶς διοικουμένων Σλαυικῶν πληθυσμῶν καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ αὐτῶν ὑπὸ Σλαυικοῦ λαοῦ ἐπαναστατημένοι, ὃν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καθυποτάξωσι καὶ ἡ Εὐρώπη, ἀφ' οὗ ἡμεῖς κατορθώσαμεν νὰ ἀνατρέψωμεν καὶ τοὶ εἰρηνικῶς τὸ Βερολίνον ὑπόμνημα, εἶχε παύσει προσπαθοῦσα νὰ τὴν εἰρηνεύσῃ ἢ νὰ τὸν εὐνοῇ. Ἡδύνατο ὁ λαὸς αὐτῆς νὰ πράττῃ ἄλλο τι ἢ νὰ συμπάσχῃ μετὰ τῶν λαῶν τούτων; Ἡδύνατο ἢ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐν Τουρκίᾳ ἀπαράβατον δικαίωμα τυραννίας; Περαιτέρω οὐ μακρὰν τὸ Μαυροβούγιον ἐπαράσσετο ὑπὸ ὁμοίων σάλων πρὸς τὰ ἑαυτῆς συναίσθηματα.

Ἐπάρχουσι καταστάσεις πραγμάτων ἐν αἷς ἡ ἀνθρωπίνη συμπάθεια ἀρνεῖται νὰ περιορισθῆ ὑπὸ τῶν ἐξ ἀνάγκης περιωρισμένων καὶ κατὰ συνθήκην κανόνων ἢ διατάξεων τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἐάν Ἕλληνας τις ἀμριβάλλει ὅτι τοιαύτη τις περιστάσις δύναται καὶ τοὶ σπανίως νὰ ὑπάρξῃ ἐνθυμηθῆτω τὴν ἐξασφιν τοῦ δημοσίου τῆς χώρας ταύτης πρὸ ἐννέα μηνῶν περὶ τῶν τοῦς δούλους ἀφωρωσῶν ἐγκυκλίων τῆς Κυβερνήσεως καὶ

ἔρωτησάτω ἑαυτὸν ἐὰν μορφώνομεν ἡμεῖς τὴν πορείαν ὡς πρὸς
δυλεμπορικά κράτη περὶ προσφύγων ἐπὶ τῶν ἀκριβῶν διατάξεων
τοῦ διεθνoῦς δικαίου. Τοιαύτη τις ἦτον ἡ κατάστασις τῆς Σερβίας
καὶ τοῦ Μαυροβουνίου πρὸ δύο μηνῶν, ἐπ' ὅσον ἡ Εὐρώπη ἔδι-
δεν ἐλπίδας διορθώσεως τῶν περὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν βιαι-
οπραγιῶν ἢ εἰρήνην διατηρήθη. Καὶ πιστεύω ὅτι κηρύττον-
τες πόλεμον ὅτε πᾶσα ἐλπίς ἀπωλέσθη ἠδύναντο νὰ ἀπολο-
γηθῶσιν ἐπὶ φιλανθρωπία συμπαθείας εὐρείας καὶ βαθείας καὶ
νομίμου ἐρειδόμενοι καὶ ὅτι δὲν διέπραξαν ἠθικὴν τινα παρεκ-
τροπήν. Ἡ θέσις αὐτῶν λοιπὸν εἶναι ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς τῶν
τυραννουμένων ὁμόρων ἐπαρχιῶν.

Θὰ ἦτον ἐπίσης λογικὸν ἐὰν αἱ δεκατρεῖς ἐπαρχίαι τῆς Ἀ-
μερικῆς ἐν ἔτει 1782 διεπραγματεύοντο εἰρήνην κερχωρισμένως
μετὰ τῆς Βρεττανίας, ὅσον θὰ ἦτο καὶ ἐὰν τὸ 1876 ἡ Εὐρώπη
ἐπέτρεπεν ἐν διαπραγματεύσει μετὰ τῆς Τουρκίας, αἱ πέντε ἐ-
παρχίαι ἢ Σερβία, ἢ Βοσνία, ἢ Ἐρζεγοβίνη, τὸ Μαυροβούνιον
καὶ ἢ Βουλγαρία νὰ θεωρηθῶσιν ἄλλως πως ἢ ὡς συνεχῆ μέλη
ἐπὶ μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.

Ἐπάρχει εἰς ἔτι κίνδυνος. Ἄς μὴ ἐργαζώμεθα, ἄς μὴ πα-
ραδεχθῶμεν Ἰωνᾶδες ἢ τραγελάφους εἶτε Τουρκικὰς εἶτε Ἀγ-
γλικoὺς. Δὲν ζητοῦμεν ἀλλαγὴν ἀνθρώπων ἀλλὰ μέτρων.

Νέοι Σουλτάνοι ἢ ὑπουργοὶ ἢ νέοι πρέσβεις, ἢ πρόξενοι ἐν Τουρ-
κίᾳ θὰ μᾶς ἐσύγχυζον κατ' ἐμὴν γνώμην τὴν στείρην ταύτην
τοὺς ὑπ' ὅψιν ἡμῶν μεγάλους καὶ πρακτικoὺς σκοποὺς.
Ἐκτὸς τούτου ἐὰν ἠθέλομεν νὰ μεταβάλωμεν ἀνθρώπους, τὸ
πρῶτον ἀναφυρόμενον ζήτημα εἶναι τὸ τῶν ἡμετέρων ὑπουρ-
γῶν ἐνταῦθα εἰς ὧν τὴν πολιτικὴν καὶ πρέσβεις καὶ ἄλλοι ὑπάλ-
ληλοι ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πάντοτε αἰσθάνονται τὴν δικαίαν ἐπιθυ-
μίαν νὰ συμμορφῶνται. Κατ' ἐμὴν ἐλπίδα καὶ ἰδέαν ὅταν ἀπαξ
αἱ παλαιαὶ ἀπάται ὡς πρὸς τὸ Βρεττανικὸν αἰσθημα διαλυθῶσιν
καὶ ὁ λόρδος Δέρβυ ἀφειῆ ἑλεύθερος μετὰ τῆς καθαρᾶς καὶ
ἀμερολήπτου αὐτοῦ διανοίας καὶ τοῦ ἤκιστα ἐπιδεικτικoῦ χα-
ρακτῆρός του ὅπως διευθετήσῃ τὴν πορείαν τοῦ ὑπουργείου
πιστῶς καὶ σταθερῶς θὰ πραγματοποιήσῃ τὰς εὐχὰς τῆς χώρας.

Ἐρχόμεθα ἤδη νὰ θεωρήσωμεν τοὺς σκοποὺς οὓς θὰ ζητήσω-
μεν νὰ ἐπιτελέσωμεν διὰ τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως.

Ἐλπίζω ὅτι θὰ προσπαθήσωσι νὰ ἐπανορθώσωσι διὰ τοῦ μέλλοντος τὰς σπουδαίας ἐλλείψεις τοῦ παρελθόντος. Ἄς ἀπορρίψωσι τὰς στενὰς καὶ κακῶς ἐννοουμένας ἰδέας παρελθούσης ἐποχῆς. Καλῶς γινώσκω τὴν ἀνάγκην ἧτις μετὰ τὰς βαρείας ἐργασίας τῆς βουλευτικῆς συνόδου ὑποχρεοῖ τοὺς ὑπουργοὺς νὰ σκορπισθῶσιν ἐπὶ ὀλίγον πρὸς ἄνεσιν. Οὐχ ἤττον ἔμωσ ἐλπίζω ταχέως νὰ ἀκούσωμεν περὶ συνελύσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Δὲν εἶναι ἀκόμη ἀργὰ ἀλλὰ κατεπεῖγον νὰ ζητηθῶσιν ἢ ἐπιτευχθῶσι τρία τινα ἐκτὸς τῆς παύσεως τοῦ πολέμου (κατ' ἐμὴν γνώμην ἀδιαχωρίστως ἠνωμένα μετ' αὐτῆς).

1. Νὰ τεθῆ πέρασ εἰς τὴν ἀναρχικὴν κακοδιοίκησιν (ἃς ἐπιτραπῆ ἢ φράσῃ) τὴν ἀρπαγὴν, τὸν φόνον, ἅτινα ὡς μανθάνομεν ἐξ ἱκανῶν μαρτυριῶν ἐπι-λυμαίνονται τὴν Βουλγαρίαν.

2. Νὰ ληφθῆ ἀποτελεσματικὴ πρόνοια κατὰ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἄφθι διαπραχθεισῶν ἀμοσότητων ὑπὸ τὸ κύρος τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, διὰ τῆς ἀποκλείσεως τῆς διοικητικῆς αὐτῆς ἐνεργείας κατὰ τὸ μέλλον οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης ἀλλ' ἐπίσης καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπὶ ἔτη καὶ γενεάς θὰ διαμένωσι τὰ ἔχνη τῆς φάβλης καὶ αἰμοχαροῦς χειρὸς τῆς.

3. Νὰ ἐξαγορασθῆ διὰ τῶν μέσων τούτων ἢ τιμῆ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὀνόματος, ἧτις εἰς τὰ ἀξιοθρήνητα συμβάντα τοῦ ἔτους ἐθυσίασθη σοβαρώτερον ἢ ἄλλοτέ ποτε ἐφ' ἕσον γινώσκω.

Ἐνόμασα λοιπὸν τρεῖς μεγάλους σκοποὺς οἵτινες ὄφειλον πιστεῶν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν νὰ ὦσιν ἐγκεχαραγμένοι ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ νὰ ζητῶνται ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς Βρετανίας. Ἴσως ἐρωτηθῶ εἴτε σπουδαίως ἢ ἐμπαικτικῶς ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ προσθετός ἐτι καὶ τέταρτος ἦτοι ἡ “διατήρησις τῆς χωρογραφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας,...

Ὅπως ἐννοήσωμεν τὴν ῥοπὴν καὶ ἰσχὴν τῆς ἐκφράσεως ταύτης εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπιστρέψωμεν ἐπὶ στιγμὴν εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου ἐκείνου καὶ τῆς προηγηθείσης αὐτοῦ πολιτικῆς ἦτον “ἡ ἀκεραιότης καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Τουρκίας,.... Τῶν δύο τούτων φράσεων, ἀκεραιότητος καὶ ἀνεξαρτησίας, ἡ δύναμις εἶναι ἐντελῶς σαφῆς. Ἡ

μὲν πρώτη εἶναι ἀρνητικὴ ἢ δὲ δευτέρα θετικὴ. Ἡ ἀκραιότης τῆς Τουρκίας θὰ διατηρηθῆ ὑπὸ ὀνομαστικῆς κυριαρχίας πραγματοποιουμένη τῶν διὰ πληρωμῆς μετρίου φόρου ὑποτελείας, ὅπως ἡ Ὀθωμανικὴ κυριαρχία ὑπηρετήσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκλείσεως ἐκ τῶν παρόντων ὁρίων τῆς Τουρκίας ἄλλην τινὰ κυριαρχίαν ἢ ἐξάσκησιν καθ' ὅλου ἢ μερικῶς κυριαρχικῶν δικαιωμάτων ὑπ' ἄλλης τινὸς δυνάμεως εἴτε ὑπὸ τῆς Ρωσσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου ἢ τῆς Αὐστρίας ἐπὶ τοῦ Δουναβέως ἢ τῆς Γαλλίας ἢ Ἀγγλίας ἐπὶ τοῦ Νεῖλου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης.

Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι ὅλος διάφορον ζήτημα. Ἐστῆμαιεν ἐπὶ τοῦ Κρημαϊκοῦ πολέμου καὶ σημαίνει τὴν σήμερον ὅτι ἐκτὸς τῆς Ρωμανίας καὶ Σερβίας ὅπου ἡ Εὐρώπη ἐνδιαφέρεται ἤδη πραγματικῶς καὶ ἐκτὸς συμφωνιῶν τινῶν ἰδιαίτερον γενομένων οἰκιοβελῶς μετὰ ὑποτελοῦς κράτους, ὅποῖον ἡ Αἴγυπτος δυναμένη νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἴδια δικαιώματα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Πύλη ἀφίεται εἰς πραγματικὴν καθημερινὴν ἐλευθέραν διοίκησιν πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ μεγάλου κράτους αὐτῆς.

Ἡδὴ ὅσον ἀφορᾷ τὴν χωρογραφικὴν ἀκραιότητα τῆς Τουρκίας ἐγὼ τοὐλάχιστον ἐπιθυμῶ νὰ ἴδω αὐτὴν διατηρουμένην καὶ τοι δὲν λέγω ὅτι ἡ ἐπιθυμία αὕτη ὑφείλει νὰ λογισθῆ ὡς ἀντικείμενον ὑψίστης σπουδαιότητος ἐνώπιον ἄλλων εἶτι ὑψηλοτέρων ἀντικειμένων πολιτικῆς. Διότι ἐκ πάντων τῶν ἀντικειμένων τῆς πολιτικῆς κατ' ἐμὴν πεποίθησιν ὁ ἀνθρωπισμὸς λογικῶς ἐννοούμενος καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης σχέσεως πρὸς τὴν δικαιοσύνην εἶναι τὸ πρῶτον καὶ ὕψιστον. Πέποιθα λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ θυσιασθῆ ὁ μέγας οὗτος σκοπὸς καὶ ὅτι ἄλλα σπουδαῖα ἀντικείμενα δύνανται νὰ κατορθωθῶσι διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς χωρογραφικῆς ἀκραιότητος τῆς Τουρκίας.

Οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει ὅπως πιστεύσωμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος οἰαδήποτε τῶν Ἑπειρωτικῶν δυνάμεων διοικεῖται ὑπὸ ἰδιοτελεῶν ἢ κατακτητικῶν θεωριῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ αὐτῶν πολιτικῇ. Οἱ γείτονες τῆς Τουρκίας τουτέστιν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία εἶναι αἱ δύο δυνάμεις, αἵτινες ἕως ἐν πολλαῖς γυναι-

σταῖς καταστάσεσι τῆς Εὐρώπης φυσικώτατα θὰ παρσύροντο εἰς σχέδια ἀξέσσεως ἐπὶ ζημίᾳ αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ ἰδιαιτέρα συμπάθεια τῆς Αὐστρίας ὡς πρὸς τὰς χώρας καὶ τὰς κατοικοῦσας αὐτὰς φυλάς ἐνήργησε καὶ θὰ ἐνεργήσῃ ἴσως ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν πειρασμὸν τοῦτον. Κατὰ δὲ τῆς Ρωσσίας ἐπαίξαμεν διὰ τῆς κυβερνήσεως ἡμῶν παύγιον ἀδιακρισίας. Προσποιούμενοι ὅτι τὴν ἀπειλοῦμεν τὴν πειράζομεν ἀφρονέστατα καὶ ἀφελέστατα, ἐνεπέσαμεν εἰς χεῖρας αὐτῆς. Πᾶσα περίστασις φανερωτάτης φρονήσεως ὑπαγορεύει τῇ Ρωσσίᾳ ἐπὶ τῆς παρουσίας ἐποχῆς τοῦλάχιστον νὰ παύσῃ τὸ μέρος τοῦ ἀναμένοντος. Ἡ πολιτικὴ αὐτῆς εἶναι νὰ διατηρήσῃ ἢ νὰ ἐπαναφέρῃ ἰσχυρίαν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ νὰ περιμένῃ τὰς εὐκαιρίας τοῦ μέλλοντος. Ἐνήργησαμεν ὡς πρὸς αὐτὴν ὥς νὰ εἶχε συνωμοσίαν τινὰ ἀνὰ χεῖρας ἤδη καὶ ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχε τὸ μέλλον ἢ νὰ μὴ ἡδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ποτέ. Ἄλλ' εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως θὰ ἐπέλθῃ καὶ προσφέρει τῇ Ρωσσίᾳ πολλὰς εὐκαιρίας. Ἐὰν μία κατάκτησις ἐγένετο ὑπ' αὐτῆς τὴν σήμερον θὰ ἔφερε τὰς πιθανότητας ἐκείνας πολὺ ἐγγύς βεβαιότητων. Ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εἰπώμεν ἀρκετὰ συχνά, τὸ Χριστιανικὸν στοιχεῖον εἶναι τὸ αὐξάνον, τὸ δὲ Τουρκικὸν τὸ φθειρόμενον, καὶ ἐὰν πεποθῆσις ἐγεννᾶτο ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, τοιοῦτος δὲ εἶναι νῦν κυρίως ὁ Σλαβικὸς νοῦς τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐπαρχιῶν, ὅτι ἡ Ρωσσία εἶναι ἡ μόνη προστάτρια αὐτοῦ ἢ δὲ Ἀγγλία ὁ ἐχθρὸς του, τότε τῷ ὄντι ἡ ἐπιρροή τῆς Ρωσσίας ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης εἶναι βεβαιωμένη καὶ τὴν πεποθῆσιν ταύτην κατὰ τοὺς παρελθόντας ἑξ μῆνας ἐπράξαμεν τὸ κατὰ δύναμιν ὅπως παραγάγωμεν καὶ ἐξασφαλίσωμεν.

Ἄλλ' ἐλπίζω, ὅτι δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ἀληθῶς ὅτι ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων εἶπε τῷ 1870 ἐσφαλμένως “τὸ πᾶν δύναται νὰ ἐπανορθωθῆρ.” (*)

Ἡ Ρωσσία ἐπ' ἐσχάτων συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀφ' ἑαυτῆς ἀποξένωσιν τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ οἱ Σλαῦοι δὲ ἐπίσης ὤμην βέβαιοι ὅτι θὰ δεχθῶσι τοῦλάχιστον

(*) Tout peut se rétablir.

τόσον προθύμως βοήθεια^α ἀπὸ Δυνάμεων, αἵτινες ἐξ ἀνάγκης ὀλιγώτερον ἐνδιαφέροντα ὄσον ἐκ τῶν δυναμένων μετέπειτα νὰ ζητήσωσιν ἀποπληρωμὴν ἐν εἴδει πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἢ κυριότητος. Βεβαίως λοιπὸν εἶναι φρόνιμον νὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῆς εὐτοχοῦς ἐκείνης προσεγγίσεως εἰς τὴν ἁμοφηρίαν ἣτις ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν Δυνάμεων καὶ νὰ ἀποτρέψωμεν ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἀναβάλωμεν ἐφ' ὅσον ἐντίμως δυνάμεθα τὴν καθολικὴν ταραχὴν, ἣτις πολὺ πιθανὸν ὅτι θὰ ἐπακολουθήσῃ πρόωρον τινα ἐγκατάλειψιν τῆς ἀρχῆς τῆς χωρογραφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας.

Τὸ γ' ἐπ' ἐμοὶ θὰ ἀποφύγω καὶ τὴν ἐλάχιστην μερίδα εὐθύνης, ἣτις μόνον ἠδύνατο νὰ ἀνήκῃ νῦν εἰς τὰς πράξεις ἢ τοὺς λόγους μου, ἐκ προκλήσεως τοιαύτης κρίσεως ἣς τὸ μέγεθος θὰ ἦτο μέγα καὶ σχεδὸν ἀπεριόριστον.

Ἄλλ' ἔτι καὶ ταύτην τὴν κρίσιν ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν θὰ συνεισφέρω νὰ ἀποτρέψω ἢ νὰ ἀναβάλω βυβλοκινδυνῶν τὴν ἐπανάληψιν τῶν Βουλγαρικῶν φρικαλεοτήτων οὐδὲν θὰ ὑπερέβαινε τὸν ἐμπαιγμὸν καὶ οὐδὲν θὰ ἐξηγόραζε τὴν ἀτιμίαν προσπεποιημένης λύσεως ἣτις θὰ εἶδεν τοῖς Τούρκοις τὴν δύναμιν νὰ ἀνανεώσῃσι τὰ σατανικὰ ἐκεῖνα ὄργανα. Ἀτιμία ἣς μέγα μέρος θὰ ἐπέπιπτεν ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὸ ἐλάχιστον μέρος τοιαύτης ἀτιμίας θὰ ἦτο τῆ ὄντι μέγα. Πέποιθα ὅτι τὸ δημόσιον τῆς χώρας ταύτης ἐξεγερθὲν ἀπὸ τῆς ἁκνηρίας εἰς εὐγενῆ ἀμιλλαν θὰ ἀρχίστῃ νὰ φοβῆται μήπως ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας σημαίνει ἀτιμωρησίαν διὰ τὴν ἀπεριόριστον αὐτῆς βαρβαρότητα καὶ τὴν ἀχαλίνωτον κτηνώδη ἀσελγείαν τῆς. Νομίζω ὅτι οἱ φόβοι οὗτοι οἱ τόσον λογικοὶ κατ' ἀρχὴν, ἢ καὶ ἕως πιθανοὶ, δύνανται νὰ ἀποκρουσθῶσιν διὰ παρατηρήσεως τῶν γεγονότων. Ἐχομεν ἐν τῇ πλησίον ἐπαρχίᾳ Ρωμανίᾳ μαρτυρίαν ἣτις φαίνεται σχεδὸν ἀποφασιστικῆ. Ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἐν ᾧ ἐπλήρωσε φόρον ὑποτελείας εἰς τὴν Πύλῃν ἀναγνωρίζουσα τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς ὅμως ἀπῆλαυσε τελείαν αὐτονομίαν καὶ αὐτοδιοίκησιν. Ἀπετέλεσε δὲ ἀληθῆ τοῖχος εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ τῶν πιθανοτήτων ξένης ἐισβολῆς. Κατενίκησε μόνῃ σπουδαίας ἐσωτερικᾶς δυσκολίας ἐν τῷ ὅρισμῳ τῶν μεταξὺ τῶν

κοινωνικῶν τάξεων σχέσεων καὶ ἀντεστάθῃ κατὰ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ νὰ μετάρχη τοῦ Σερβικοῦ πολέμου, ἐγγυηθεῖσα δὲ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης οὐδεμίαν σοβαρὰν μομφὴν ἔχει κατὰ τῆς Τουρκίας διὰ τὴν παραβίασιν τῶν συνθηγμαίων δικαιομάτων της οὐχὶ εὐκαταφρονήτως ἀξέθιέντων. Μετὰ τοιοῦτου παραδείγματος ἐνώπιον ἡμῶν ὡς ἐλπίζομεν ὅτι ἡ χωρογραφικὴ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ παραβλαφθῇ ἐν ᾧ ἡ Εὐρώπη προσκαλεῖ καὶ ἀπαιτεῖ ἀπ' αὐτῆς νὰ παραδεχθῇ τὸ μέτρον τὸ ἐλάχιστον ὑπαγορευόμενον ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἧτοι τὴν ἐξ ὀλοκλήρου ἀποχώρησιν τῆς διοικητικῆς δυνάμεως τοῦ Τούρκου ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἐξ ἴσου, καὶ ἔτι περισσώτερον ἢ ἀπὸ τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ Βοσνίας.

Ἄλλ' ἔτι καὶ ἡ ἐλάχιστη αὐτῇ ἱκανοποίησις διὰ τὸ παρελθὸν καὶ ἀσφάλεια εἰς τὸ μέλλον, εἶμαι μετὰ λύπης πεπεισμένος, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ ἐὰν μὴ ἡ φωνὴ τοῦ δημοσίου τῆς χώρας ταύτης ἠχῆσῃ εἰς τὰ ὦτα τῆς Κυβερνήσεως καθαρῶς καὶ ἰσχυρῶς, πέραν πάσης πιθανότητος παρανοήσεως.

Εὐτυχῶς ἀπεκτίσαμεν πρόσφατον ἀποκάλυψιν τῶν σκοπῶν τῆς Κυβερνήσεως διὰ στόματος τοῦ πρωθυπουργοῦ. Τῇ 31ῃ Ἰουλίου (ὅτε ἐγνώσκομεν τόσον ὀλιγώτερα ἢ ὅσα νῦν γινώσκουμεν) ἀπ' οὗ προσεπάθησα νὰ περιγράψω τὴν ἀπελπιστικὴν ἀνικανότητά τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑποδείξω ὅτι πᾶν ἀποτελεσματικὸν μέτρον ἱκανοποιήσεως ἢ ἀσφαλείας ὀφείλει νὰ γείνη διὰ τοπικῆς αὐτονομίας τῶν τεταραχθέντων ἐπαρχιῶν ἐξέφρασα τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο συμφώνως πρὸς τὴν “χωρογραφικὴν ἀκεραιότητα, τῆς Τουρκίας. Ὁ πρωθυπουργὸς ὅστις μὲ ἠκολούθησεν ἐν τῇ συζητήσει μοι ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρῃ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ λόγου μου εἰπὼν ὅτι συνεβούλευσα τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ “καθεστῶτος, ἀμέσως δ' ἐγὼ ἐξέφωνησα “οὐχὶ τὸ καθεστῶς ἀλλὰ τὴν χωρογραφικὴν ἀκεραιότητα, τῆς Τουρκίας. Ὁ πρωθυπουργὸς προθύμως ἀπήντησεν ὅτι ἡ χωρογραφικὴ ἀκεραιότης θὰ ἐδήλου ὅτι σημαίνει πραγματικῶς τὸ “καθεστῶς, Ἄλλ' ἡ μὲν χωρογραφικὴ ἀκεραιότης σημαίνει ἀπλῶς τὴν διατήρησιν ὀνομαστικῆς κυριαρχίας καὶ χρησιμεύει εἰς τὴν ἀπόθησιν ξένης εἰσβολῆς, τὸ δὲ “καθεστῶς

δηλοῖ τὴν διατήρησιν τῆς Τουρκικῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ἐν Βοσνίᾳ, Ἐρζεγοβίνη καὶ Βουλγαρίᾳ. Ἡ μὲν ἀκεραϊότης ἀποκλείει ξένον κράτος, τὸ δὲ καθεστῶδες ἀποκλείει τοὺς κατοίκους τῆς χώρας καὶ διατηρεῖ (φοβοῦμαι) τὸ πᾶν εἰς τὸν Τοῦρκον μετὰ τῶν ἀνεμωλιῶν ὑποσχέσεών του, τῶν ἀσωμάτων μεταρρουμίσεων, τῶν ἀγρίων παθῶν καὶ τῆς καθ' ἡμέραν παχυλῆς καὶ ἀνίατα κακοδιοικήσεώς του. Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ ἐσχάτη παρούσα ἐνδεΐξις τῆς Βρεττανικῆς πολιτικῆς, ἡ ἀποκατάστασις τοῦ "καθεστῶτος,..". Ἐὰν ἀποβάλωμεν τὴν σοφὴν γλωσσικὴν αὐτοῦ περιβολὴν τὴν ὀλίγον τι ἀποκρύπτουσαν τὴν ὠραιότητά του. Σημαίνει "ὅπως εἶθε,, σημαίνει τὴν ἀποκατάστασιν τῶν αὐτῶν σχημάτων καὶ τῶν αὐτῶν εὐκαιριῶν, ἅτινα πάλιν σημαίνουσι ἐπὶ τῇ πρώτῃ περιστάσει τὰς αὐτὰς καταχρήσεις καὶ τὰ αὐτὰ κακουργήματα. Ὁ σκοπὸς οὗτος τῆς Κυβερνήσεως πέποιθα ὅτι δὲν εἶναι ἀμετάκλητος, ἀλλὰ θὰ μετακληθῆ μόνον ὅταν λάβωμεν τὴν παῖρᾶν ὡς ὁδηγὸν ὑπὸ τὴν καθαρὰν καὶ εὐνόητον ἐπενέργειαν τῆς κοινῆς γνώμης. Οὐδεὶς κάλλιον τοῦ πρωθυπουργοῦ θὰ ἐννοήσῃ ὅποια τις εἶναι ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ βῆρος τῆς γνώμης ἐκείνης καὶ ἐν ὁποίῳ βαθμῶ ἐν τῇ ἀναπτύξει ἐθνικοῦ κινήματος ἡ ἔκφρασις αὐτῆς ὀφείλει νὰ μὴ εὔρη ἀντίστασιν.

Ἀπὸ τῆς ἀπαισίας διακηρύξεως τοῦ λόρδου Βήκονσφιλδ περὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ "καθεστῶτος,, τοῦ "ὅπως εἶθε,, ἐδημοσιεύθη ἐπιστολὴ τοῦ κ. Βοῦρκε ὑφυπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν· δὲν ἠδύνατο νὰ γραφῆ ἄνευ ἀνωτέρου κύρους. Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τὸ μὲν θετικὸν μέρος εἶναι μηδαμινὸν τὸ δὲ ἀρνητικὸν σπουδαῖον. Μᾶς βεβαιοῖ περὶ τῆς ἀγανακτήσεως τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τῶν διαπραχθεισῶν ὑπὸ τῶν Τοῦρκων βιαιοπραγιῶν. Ἐὰν μᾶς ἐβεβαίωσεν περὶ τῆς ἀγανακτήσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῖς κακουργήμασι τοῦ Ροβεσπιέρρου, τοῦ Δάντωνος ἢ τοῦ Νανά Σαχίπ. Ἡ ἀγανάκτησις εἶναι πομφόλυξ ἐὰν μὴ ὀδηγῆ εἰς πράξιν· ἡ ἀγανάκτησις αὕτη λέγει ὠδήγησεν εἰς παραστάσεις. Λέγω ὅτι ἀπλᾶ παραστάσεις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἶναι ἐμπαιγμός.

Τὰ μόνα δύο ἄξια παρατηρήσεως πράγματα ὁ κ. ὑφυπουργὸς δὲν ἀναφέρει. Τὸ πρῶτον τούτων θὰ ἦτον ὅτι ἕως οὗ αἱ φρικώδεις αὐταὶ βιαιοπραγαί ἱκανοποιηθῶσι καὶ οἱ πρωτοῦργοι

αὐτῶν τιμωρηθῶσιν ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις θὰ ἀποσύρῃ ἀπὸ τῆς Τουρκίας τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ὑποστήριξιν ἣν τῇ παρεχόμεναι κατὰ τῆς Εὐρώπης. Τὸ δ' ἕτερον, ὅτι μετὰ κακουργήματα τοιοῦτου μεγέθους καὶ τοσοῦτον ἐρυθροῦ χρώματος, ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ συνεφώνει πλέον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως ἐν Βουλγαρίᾳ. Εἶναι λοιπὸν τὸ ἀρνητικὸν μέρος τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὑπερσημαίνει τι. Οἱ λόγοι τοῦ κ. Βούρκε, ἐὰν παρατηρήσωμεν τὴν χρονολογίαν αὐτῶν, εἶναι φροῦδοι, ἀλλ' ἡ σιωπὴ αὐτοῦ εἶναι φωνὴ σάλπιγγος· διακηρύττει ὅτι ἔτι κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα τὴν 27ην Αὐγούστου ἡ Κυβέρνησις ἦτον ἀμετάδελτος καὶ εἰδοποιεῖ ἡμᾶς περὶ ὧσων πρέπει νὰ ἀναμένωμεν καὶ παρακινεῖ τὸν λαὸν τῆς Ἀγγλίας εὐθὺ πρὸς τὴν κίνησιν ἧτις θὰ ἐξαγοράσῃ τὴν θυσιασθεῖσαν καὶ ῥυσοκινδυνηθεῖσαν αὐτοῦ τιμὴν.

Δὲν θὰ ἦτον ἐφαρμόσιμον καὶ ἐὰν ἦτον ἔντιμον νὰ ἀποκρύψωμεν ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως τὸν ἀληθῆ χαρακτήρα ὧσων ἀπαιτοῦμεν. Ζητοῦμεν μεταβολὴν πορείας καὶ πολιτικῆς καὶ οὐδὲν ἤττον. Θέλωμεν νὰ καταστρέψῃ καὶ ἀπαλεῖψῃ τὴν πολὺ δικαίαν ἐκείνην ἐντύπωσιν, ἐπειδὴ διατηροῦσα τοὺς συμπολίτας τῆς ἐν τῷ σκότει καταώρθωσε νὰ διαδοθῇ ἐν Εὐρώπῃ ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα οἱ ἀποφασισμένοι ὑπερασπισταὶ τοῦ Τούρκου, καὶ προσέτι διακηρύττοντες ὅτι ἡ ἀκεραϊότης καὶ ἀνεξαρτησία του εἶναι οὐσιώδεις εἰς τὰ “Βρεττανικὰ συμφέροντα”, ἐκλείσαμεν τὰ ὅμματα ἡμῶν καὶ θὰ κλείσωμεν αὐτὰ ἔτι περισσότερον κατὰ τῆς ἀνάγκης τῆς περιστάσεως ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τῶν κακουργημάτων καὶ τῆς ἀνικανότητος αὐτοῦ. Θέλωμεν νὰ τεθῶμεν ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὸ γενικὸν αἰσθήμα τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος ἀντὶ νὰ ἤμεθα ὁ κακὸς Δαίμων, ὡς φαινόμεθα ὅτι εἴμεθα παρακωλύοντες καὶ βλάπτοντες καὶ ματαιοῦντες αὐτό. Θέλωμεν νὰ ἐννοήσῃ ὁ Τούρκος ὅτι μεταδιβάλλουσα τὴν ἐντύπωσιν ταύτην διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις παρενόησε καὶ ἐπομένως κακῶς παρέστησε τὸν νοῦν τοῦ Βρεττανικοῦ λαοῦ. Ἄλλ' ἡ μεταβολὴ αὕτη κρέμαται ἀπὸ ἐμφαντικῆς ἐκφράσεως τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος μάλιστα ἀρχομένου νὰ ἀκούηται· ἠϋξήσεν ἀπὸ ψιθυρισμοῦ εἰς ἤχον, θὰ αὐξήσῃ ἀπὸ ἤχου εἰς

βροντήν. Ἄλλὰ τί μέλλει νὰ γείνη ἕως οὗ θὰ κυριασθῇ μετὰ τῆς ἰσχύος ὥστε νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν Κυβέρνησιν ; Εἶναι λυπηρὸν καὶ ὁμῶς ἀληθὲς ὅτι ἡμεῖς οἴτινες περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ τούτου ζητήματος ἐπολεμήσαμεν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἐλογίσθημεν τὴν Αὐστροίαν ὀκνηρὰν καὶ τὴν Γερμανίαν σχεδὸν δουλικήν, ἐπὶ μῆνας ἤδη πραγματικῶς ἐχρεώθημεν καὶ χρεοῦμεθα ἔτι καὶ νῦν, εἰς πάσας, ἢ εἰς τινα τῶν δυνάμεων τούτων, ἕως εἰς τὴν Ῥωσσίαν μεταξὺ αὐτῶν, διότι ἔλαβε τὸ μέρος ὑπερ νομιζόμεν ἰδιαίτερος ἡμέτερον ἀνισταῖσα κατὰ τῆς τυραννίας, φιλοθεῖσα μετὰ τῶν τυραννουμένων καὶ ἐργασθεῖσα ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Λέγω ὅτι ἐπῆλθεν ὁ καιρὸς ὅπως ἀντιζηλεύσωμεν τὴν Ῥωσσίαν συμμεριζόμενοι τὰς ἀγαθὰς πράξεις αὐτῆς καὶ νὰ κρατήσωμεν τὴν ἀντίστασιν ἡμῶν ἕως οὗ φανερώς προσπαθῆσῃ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰς κακῶς.

Οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ φοβώμεθα σπουδαίαν τινὰ δυσκολίαν ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς συμβουλίαις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Πᾶσαι αἱ Δυνάμεις ἐκτὸς ἡμῶν εἰργάσθησαν ἤδη εἰς τοῦτο. Οὐδὲ ὑπάρχει λόγος ὅπως ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις θὰ ἀνισταθῇ πεισματωδῶς εἰς σχέδιον βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ σκοποῦ νὰ παραθῇ πᾶν τὸ δυνατόν ὑπὲρ αὐτῆς τὸ ἐπιτρεπόμενον ὑπὸ τῆς φαύλης διακωφῆς αὐτῆς καὶ τῶν τρομερῶν κακουργιῶν τῶν πιστῶν πρακτόρων τῆς. Ὅπως ἀποδώσωμεν δικαιοσύνην εἰς τὴν Κυβέρνησιν ταύτην πρέπει νὰ διακρίνωμεν μετὰ γενικῆς ἀποφάσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἅπαξ διὰ παντὸς λαμβανομένης καὶ τῆς σταθερᾶς ζωτικῆς δυνάμεως ἧτις εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθημερινῶν καθηκόντων τῆς διοικήσεως ἀνὰ πᾶσαν τὴν μεγάλην αὐτοκρατορίαν. Ἡ κεντρικὴ διεύθυνσις ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αἰέποτε ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων οὖσα καὶ ἐν στενῇ συναφείᾳ πρὸς αὐτοὺς παρέλαβε καὶ κατὰ παράδοσιν μεταδίδει μέγα μέρος τῶν τρόπων τῆς Εὐρωπαϊκῆς ὁμιλίας καὶ συλλογισμοῦ. Ὅταν ὁμῶς μεταδίδῃ τὴν ἐπενέργειαν ταύτην εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς κατωτέρους ὑπαλλήλους τοὺς μετέχοντας ὀλίγον ἢ οὐδὲν τῆς ἀγαθοεργοῦ ἐξ

κεινης συναφείας και έποπτείας, αθλίως αποτυγχάνει, εκτός εις μοναδικά τινα παραδείγματα τήδε κακεισε οντα ένεκα ευτυχούς συγκυρίας προσωπικής άρετῆς. Αί ύποσχέσεις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως διδόμεναι άπλως εις τήν Εύρώπην είναι γενικώς καλαι, αι δε διδόμεναι εις τούς ίδίους ύπηκόους της άνευ κατηγορίας γενικῆς ψευδολογίας δυνάμεθα νά ειπωμεν οτι είναι τοιαύτης δεδοκιμασμένης αναξιοτήτος, ώστε οίσοδήποτε πρέσβυς ή οίονδήποτε κράτος θά ένεπιστεύετο εις αυτάς πρέπει νά ύποπτευθῆ ώς ένοχον ουδενός άλλου ή άπάτης δι' έκουσίας ύλιγορίας. Η έπαγγελία από μέρους τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τήν 'Ηνωμένην Εύρώπην, οτι ή Βουλγαρία ή άλλη τις έπαρχία θά αποκατασταθῆ αυτόνομος και από τούδε θά μεριμνήσῃ περι τῆς τοπικῆς Κυβερνήσεως αυτῆς και τῶν υποθέσεων της θά έφερει εν έαυτῇ τήν έγγύησιν τῆς εκπληρώσεώς της, τὸ μόνον ζήτημα είναι εάν θά εδίδετο ή θά άπεποιετο. Κλίνο νά πιστεύσω οτι θά εδίδετο και διὰ τὸν εξῆς λόγον. Ουδέμίαν περίστασιν γινώσκω εν ή ή Τουρκία άπεποιήθη νά συμμορφωθῆ πρὸς τήν συμβουλήν 'Ηνωμένης Εύρώπης και έτι περισσότερο εις ήττονος μέρους αυτῆς, εάν ή Εύρώπη δεν εύρίσκατο εν πραγματικῇ διχονοία εν έαυτῇ υπό άφρονα και κόμματικῆν έπιρροήν. Έν τῷ ζητήματι τῆς Ελλάδος, εν τῇ ένώσει τῶν 'Ηγεμονιῶν μετά τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον και εν τῇ διεξαγωγῇ τῶν σχέσεων αυτῆς π. χ. μετά τῆς Περσίας και τῆς Αγγύπτου υπῆρξεν αρκετῆ απόδειξις οτι ή 'Οθωμανικῆ Ηβλή δεν ήτο περισσότερο τῶν άλλων Κυβερνήσεων διατεθειμένη κατά τήν κοινήν φράσιν νά κτυπήσῃ τήν κεφαλήν της εις τὸν τοίχον. Εγνώριζε νά ύποκύπτῃ ούχι άχαρίτως τῇ αληθεϊ ανάγκῃ άνευ προκλήσεως βίας. Εκείνοι δε τῶν αυτοκλήτων αυτῆς φίλων οίτινες μᾶς προσειδοποιουσι περι εκρήξεως άγρίου Μωαμεθανικοῦ φανατισμοῦ έντός τοῦ ύπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως και εν έτει 1876 στηρίζονται επί ιδεῶν πηγαζουσῶν εκ τῆς ιδίας αυτῶν φαντασίας και τῆς φιλῆς των έπισκέψεως εις τήν 'Ανατολήν περισσότερο ή επί τῶν διδαγμάτων τῆς πολιτικῆς και διπλωματικῆς πείρας.

Ἐναντιότως δυσκολία θά εγερθῶσιν όταν αι έπαρχίαι αὔ

ναί ἀρχίσωσι νά διευθετῶσι τὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῶν Μωαμεθανικῶν μειονοτήτων. Αἱ δυσκολίαι αὗται εἶναι ἀνυπέρβλητοι δι' ὅσους δὲν θέλουσι νά τὰς ὑπερβῶσιν ἀλλ' εὐκόλως ὑπερβάλλονται ὑπὸ τὴν ἀληθῆ πείσιν τοιαύτης περιστάσεως. Εὐκόλως ὑπερениκῆθησαν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἤδη ἀκούομεν παρὰ τοῦ σὶρ Καρόλου Τρεβέλουαν ὅτι Μωαμεθανοὶ ἰδιοκτῆται ζῶσιν εὐχαριστημένοι ἐν Εὐβοίᾳ ὑπὸ τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας ἐκεῖνης. Μωαμεθανὸς ὑπομνηστὴν ὅτι δὲν σημαίνει Τοῦρκος καὶ ἐν οὐδεμιᾷ τῶν ὑπ' ὄψιν ἐπαρχιῶν ὑπῆρξε πόλεμος κυρίως μεταξὺ συγκρουομένων θρησκευμάτων ἢ τοπικῶν φυλῶν. Σχεδὸν ὅλον τὸ κακὸν ἔκειτο εἰς τοὺς ἀθλίους νόμους καὶ τοὺς ἀμαβιαίους καὶ διεφθαρμένους ὑπαλλήλους κεντρικῆς μακρὰν ἀπεχούσης Δυναμείως, ἧτις μὴ ἔχουσα ἄλλους διασπείρει τούτους εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς καὶ ἧτις ἔχει μὲν πάντοτε φυσικὴν ἰσχὴν ὑπ' αὐτὴν ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν βιαιοπραγίαν ἀλλ' οὐδέποτε ἡθικὴν δύναμιν ὅπως περιορίσῃ τὸ κακὸν ἢ πράξῃ τὸ καλόν.

Ἄλλ' ἐπιστρέφω καὶ τελευταῖα εἰς ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι τὸ Ὁμέγα ὡς καὶ τὸ Ἄλφα τῆς λυπηρᾶς ταύτης περιστάσεως. Ὡς παλαιὸς ὑπηρέτης τοῦ Στέμματος καὶ τοῦ Κράτους παρακαλῶ τοὺς συμπολίτας μου, ἀπὸ τῶν ὁποίων πολὺ περισσότερον ἢ ἴσως ἀπὸ ἄλλου οἰουδῆποτε λαοῦ τῆς Εὐρώπης ἐξαρτᾶται, νά ἀπαιτήσωσι καὶ νά ἐπιμείνωσιν ὅπως ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις ἢ ἐργασθεῖσα πρὸς μίαν διεύθυνσιν ἐργασθῇ πρὸς τὴν ἀντίθετον καὶ καταθάλλῃ ἅπασαν τὴν δύναμιν αὐτῆς ὅπως συμφωνήσῃ μετὰ τῶν ἄλλων Δυναμείων τῆς Εὐρώπης πρὸς ἐξάλειψιν τῆς Τουρκικῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐν Βουλγαρίᾳ. Ἄς ἀποσύρωσι τὰς καταχρήσεις τῶν οἱ Τοῦρκοι διὰ τοῦ μόνου ἐφικτοῦ τρόπου ἦτοι ἀποσύροντες ἑαυτούς. Οἱ Ζαπτιέδες καὶ οἱ Μουδέρηδες, οἱ Χιλίαρχοι καὶ οἱ Ἐκατόνταρχοι, οἱ Καϊμακάμηδες καὶ οἱ Πασσᾶδες τῶν ἀπαξάπαντες ἐλπίζω ὅτι θα καθαρισθῶσιν ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἣν ἠρῆμωσαν καὶ ἐβεδήλωσαν. Ἡ τελεία αὕτη ἀποπομπή, ἡ μακαρία αὕτη ἐλευθέρωσις εἶναι ἡ μόνη ἱκανοποίησις ἣν δύναμεθα νά δώσωμεν εἰς μνήμην τῶν σωρῶν ἐπὶ σωρῶν τῶν τεθνεώτων, εἰς τὴν βιασθεῖσαν τιμὴν ὁμοίως τῆς μητρὸς καὶ τῆς κόρης καὶ τοῦ παιδός, εἰς τὸν προσβληθέντα καὶ κατασχυθέντα

πολιτισμόν. Εἰς τοὺς νόμους τοῦ θεοῦ καὶ ἐὰν θέλετε τοῦ Ἄλλαχ, εἰς τὸ ἠθικόν αἶσθημα τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει. Οὐδεὶς κακοῦργος ἐν τοῖς κατέργοις τῆς Εὐρώπης, οὐδεὶς ἀνθρωποφάγος τῶν τῆς Νοτίας θαλάσσης νήσων ὑπάρχει οὐ ἢ ἀγανάκτησις δὲν θὰ ἡγείρετο ἐπὶ τῇ διηγῆσει τῶν πεπραγμένων τῶν λίαν ἀργὰ ἐρευνηθέντων ἀλλὰ μενόντων ἐπι ἀνεκδικήτων. Ἄτινα κατέλιπον τὰ φαῦλα καὶ ἄγρια πάθη δι' ὧν παρήχθησαν καὶ δυνάμεθα πάλιν νὰ ἐκτραγῶσιν εἰς ἕτερον φονικὸν θερισμὸν ἐκ τοῦ αἱματώδους καὶ καπνίζοντος ἐδάφους καὶ τοῦ μεμολυσμένου ὑπὸ πάσης δυσφαντάστου κακουργίας ἀέρος. Ὅτι τοιαῦτα πράγματα ἐγένοντο ἀπαξ εἶναι κατακριτέα ἀτιμία ἑνὸς μέρους τοῦ γένους ἡμῶν ὑπερ τὰ διέπραξεν. Ὅτι ὅμως ἔμεινε τρόπος πρὸς, ἔστω, πολὺ ἀπίθανον ἐπανάληψιν αὐτῶν θὰ ἐπεξέτεινε τὴν αἰσχύνην ἐπὶ πάντας.

Καλλίον, δικαίως δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν εἰς τὴν Σουλτάνον, πᾶσα ἀνησυχία, δυσκολία ἢ ἀπώλεια ὡς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν,

«Ἡ σὺ ἐπανακαθήμενος ἐν τῇ τοῦ φωτός θέσει σου ὁ ἔμπαιγμός τοῦ λαοῦ σου καὶ ἡ κατάρα αὐτῶν.» (*)

Δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰ χρονικά τοῦ κόσμου ἀλλὰ δὲν γινώσκω ὅποια ἐρευνα θὰ ἐχορήγει ἡμῖν τοιοῦτον παράδειγμα καταχθονίου καταχρήσεως τῶν δυνάμεων τῶν τειθειῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ «πρὸς τιμωρίαν τῶν φαύλων καὶ ἐνθάρρυνσιν τῶν εὐπραπτόντων... Οὐδεμία Κυβέρνησις ἡμάρτησέ ποτε τόσον, οὐδεμία ἀπεδείχθη τοσοῦτον ἀδιόρθωτος ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἢ ὑπερ τὸ αὐτὸ ἀνίκανος πρὸς ἀναμόρφωσιν.

Ἐὰν θὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐκτελεστικὴ δύναμις τῆς Τουρκίας νὰ ἀνανεώσῃ μετ' αὐτὴν τὴν μεγάλην κρίσιν τὴν ὑπαρξίν της ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας, τῇ ἀδείᾳ ἢ αὐθεντείᾳ τῆς Εὐρώπης, δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας διαμαρτύρησις ἀνθρώπου κατὰ ἀσυγχωρήτου κακοδιοικήσεως ἢ κτύπημα κατὰ μισητῆς τυραννίας, τὰ ὅποια δὲν πρέπει νὰ στιγματισθῶσιν ὡς ἐγκλήματα εἰς τὸ ἐξῆς.

(*) Τεννυσῶνος Γινεβέρη.